POSTMODERN HESAPLAŞMALAR

EVEREST

BAUDRILLARD VE MİLENYUM

CHRISTOPHER HORROCKS

ÇEVİREN: KAAN H. ÖKTEN

Christopher Horrocks, Kingston Üniversitesi'nde kıdemli öğretim görevlisidir. Londra'nın güneyindeki Tulse Hill'de yaşayan Horrocks'ın başka çalışmaları arasında *Introducing Baudrillard* ile *Introducing Foucault* da vardır.

Kaan H. Ökten, 1969 doğumlu. İstanbul Üniversitesi'nde araştırma görevlisi. Kant ve Heidegger üzerine çalışan Ökten'in, Erich Fromm ve Stephen Mulhall çevirileri bulunmaktadır.

CHRISTOPHER HORROCKS

Baudrillard ve Milenyum

Türkçesi:
Kaan H. Ökten

§

Düşünce Dizisi 3

Baudrillard ve Milenyum
Christopher Horrocks

Kitabın Özgün Adı
Baudrillard an the Millennium
Icon Books, 2000

Kapak tasarım: Mithat Çınar
İngilizce'den çeviren: Kaan H. Ökten
Yayına hazırlayan: Osman Akmhay
Son okuma: Kemal Taşkın

© 2000, Christopher Horrocks
© 2000; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Kesim Ajans Aracılığıyla Everest Yayınları'na aittir.

Birinci Basım: Ağustos 2000
ISBN: 975 - 316 - 652 - 4

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

EVEREST YAYINLARI
Çatalçeşme Sokak No: 52/2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 212 513 34 20-21 Fax: 0 212 512 33 76
e-posta: everest@alfakitap.com
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: 0 212 511 53 03 Fax: 0 212 519 33 00

BAUDRILLARD
VE
MİLENYUM

Giriş: Milenyumdan Kurtulmak

1996'da Jean Baudrillard'a 2000'e nerede gireceği sorulduğunda, "Bu dünyadan başka bir yerde!" diye cevap vermiş.[1] Baudrillard böylece, Charles Baudelaire'ın nesir bir şiirine alaycı bir atıfta bulunarak, milenyum "felaketi"ne ilişkin görüşünü etkileyici biçimde özetlemiş olur. On dokuzuncu yüzyılın kent hayatındaki yabancılaşmanın, "içsel kahramanlık eğilimi"nin ve kültürel çelişkilerinin

bir katılımcı-gözlemcisi olan Baudelaire, dizelerinde kendi elem dolu ruhunu ve kaçma arzusunu dile getirmişse de, doğmakta olan modern, kentsel dünyayı karakterize eden karmaşadan da uzak durmaya çalışmıştır.[2]

Bu kitap bir başka Fransız "kaçağın", Jean Baudrillard'm milenyuma ilişkin düşüncelerini anlatır. İçerikten çok üslûba dayanmayı özendirdiği eleştirilerine rağmen, Baudrillard kolayca kendi kültürel geçmişiyle aynı kefeye konulamaz. Baudelaire tarihsel bir "pencere" açmış, bu pencereden toplumsal, iktisadi ve kültürel değişimlerin, bir toplumsal eleştirmenin saflaşmış ya da nevrotik biçimde kurgulanmış bilinci ve tecrübesi üzerindeki etkilerini izleyip, çerçevelendirmeye çalışmıştır. Gerçi ben burada, Baudrillard'ın bu pencere ya da çerçeveden yararlandığını söylemek istemiyorum. Bu durum daha çok, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren eleştirel bir bakış açısı olmaktan ziyade bir yüke dönüşmeye başlayan modernitenin bir özelliğiydi. İçinde yaşadığımız yüzyılın sonuna yaklaştığımızda, bu tür keskinlikler sadece "talk show"lara konu olabilmektedir.

Yaşadığımız çağın karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda, Baudrillard modern dünyanın öznellik üzerindeki *dayanılmaz*, fakat *açığa çıkarıcı* etkisine dair tüm iddiaların geçersizleştiği, küreselleşmiş bir kültürün analizini yapmak gibi çok daha yıldırıcı bir görevle karşı karşıyadır. Postmodern çağda ve sonrasında, endüstriyel ve teknolojik değişimin ilk eleştirmen ve vizyonerlerinin yüce estetik duyarlılıklarını nitelendiren unsurlara artık aldırış edilmemektedir. Baudrillard'a göre, hem dünyanın banalliğiyle hem de şiirsel alternatifleriyle karşılaştırıldığında, kendini gerçekleştirme anı diye bir şey yoktur artık.

Baudrillard'ın milenyumla hesaplaşmasını kapsayan aşağıdaki tartışmalarda, onun bu konuya ilişkin kendi yazdığı metinler açıklanmaya ve tartışılmaya çalışılacaktır. Aynı amaçla, hem Baudrillard'ın bugüne kadarki projelerinin bağlamı dikkate alınmış, hem de modern dönem filozof ve kuramcılarının konuyla ilgili en son düşünceleri ışığında değerlendirmelere girilmiştir. Burada Baudrillard'ın konumunun eleştirisi ikinci plana bırakılacak ve bu tartışmaya ilişkin sunduğu, hayal kırıcı sonuçlarma varılmadan hemen önce

kısaca ele alınacaktır. Böylece Baudrillard'ın düşüncelerinin radikal niteliği açıkça ortaya konmuş olacak ve dünyaya ironik başkaldırısı ile zapt edilemez kaçma eğilimini birbirinden ayıran uçurum gözler önüne serilecektir.

Arkaplan

Felaket kehanetinde bulunmak inanılmaz derecede banal bir şeydir. Burada daha özgün tutum, felaketin çoktan gerçekleşmiş olduğunu varsaymaktır.[3]

Jean Baudrillard 2000 yılına ve milenyuma ilişkin pek çok şey yazmıştır. Bu konuyla ilgili görüşlerini açıkça dile getirdiği ilk yazısı, 1992'de Fransa'da yayınlanan "2000 Yılı'nın Patafiziği"dir. Bu makalede milenyumun tarihin sonu olduğunu söyleyen görüşleri geliştirir ve bir sentez yapar. Ayrıca buradaki "patafizik" kavramıyla, Alfred Jarry'nin bizzat alışıldık bilime ve akla başkaldırdığı "hayali çözümler bilimi"ne[4] atıfta bulunur. "Patafizik" kavramını anlayabilmek için, söz konusu tartışmanın, Baudrillard'ın makalesinde sadece "simülasyonlar"dan bahsedildiğini düşünen ortak varsayımı gölgede bıraktığını ve 1980'lerde bu ko-

nuya ilişkin yayınladığı çalışmaların, Baudrillard'ın şu anki konumunu anlamada anahtar bir rol oynadığını bilmemiz gerekir.

Simülasyon nedir? Simülasyon, geç modernitenin iletişim, sibernetik ve sistemler kuramındaki devrimini anlatan bir kavramdır. Bu devrimdeki gösterge sistemleri, gerçekliği *gizlemek* için değil, medyanın, siyasal sürecin, genetiğin ve dijital teknolojilerin model veya kodlarından yararlanarak gerçekliği *üretmek* için geliştirilmiştir. Modellerden yararlanılarak geliştirilen gerçekliğin bu simülasyon modeli, farklı taklit biçimlerini uygulayan eskinin "*simulacra* (suret) düzenleri"nin devamcısı olmuştur: Örneğin Rönesans'ta kullanılan "kopya"lar, orijinallerin gerçekliğini garanti etmekteydi. Sanayileşmeyle gelişen "seriler"de ise, seri üretimle meydana getirilen nesneler herhangi bir orijinale ya da kaynağa işaret etmeyip, kendi aralarındaki ilişkiler ağı içerisinde bir anlam oluştururlardı. İletişim sistemlerinin, sibernetiğin ve geç dönem kapitalin kendini basit ürünlerle değil, imajlar ve anlamlar aracılığıyla mobilize etme güdüsünün ortaya çıkmasıyla birlikte de, seçilmiş "gerçeklik"ler kendi kendini doğrulayan mo-

deller ve kodlar dolayımıyla yaratılmaktadır. Bu *hiper-gerçeklik*tir: Artık gerçeklik, gerçekten bile daha gerçektir.

Milenyuma doğru ilerlerken, dördüncü bir *simulacra* düzeni daha ortaya çıkmıştır. Bu yeni düzen fraktal karaktere sahiptir ve viral, üssel ya da "metastatik" bir düzendedir. Gerçekliğin yerini alan sistemler ya da modellerin iç mantıkları dolayısıyla sonsuz boyutta dallanıp budaklanma eğilimini yansıtır. Dolayısıyla bunun sonucunun ne olduğu önceden tahmin edilemeyip, çoğu kez kaotik noktalara varılır. Baudrillard, fraktal bilim dalının metaforlarını kullanarak, kültürün de sonsuz biçimde bölünebildiğini, bir kanser gibi yayılıp dağıldığını, rastlantısal ve üssel olarak özelden genele ve istikrardan istikrarsızlığa ilerlediğini anlatmaya çalışır. Söz konusu dalgalanmalar, sistemin amaçlarının tam tersi sonuçlara neden olabilmektedir ve bu yüzden yepyeni örgütlenme ilkelerine tabidir. Baudrillard kaos kuramına da başvurarak, bu yeni örgütlenme ilkesine "tuhaf çekim merkezleri" adını verir ve bu ilke akılcı doğrulanabilirlik, hakikat ve gerçeklik iddialarının oldukça ötesine geçer. O halde, akla ve muhakeme gücü-

ne dayalı gerçeklik modellerine hâlâ bağlı düşünürlerin, olayların bu çerçevede açıklanmasından hoşnut olmamalarına şaşırmamak gerekir. Biz de Baudrillard'ın milenyumcu düşüncesini ele alırken, yukarıdaki bağlamdan hareket etmeliyiz.

Doğrusal Tarihin Ötesinde

Son (özellikle tarihin sonu) üzerine konuşmanın asıl sorunu, hem sonun ötesinde ne olduğunun, hem de sona varmanın olanaksızlığının dile getirilmesinde yatar.[5]

Baudrillard'ın milenyuma ilişkin görüşleri, tarih hakkındaki hipotezlerinden ayrı ele alınamaz. Baudrillard tarihle ilgili hipotezlerinde modern doğrusal zaman anlamında tarihin ortadan kalktığını iddia eder, çünkü doğrusal zaman "tamamen yapay bir süreç"[6] diye düşünülmelidir. Gerçekte bizim anladığımız biçimiyle tarih bir simülasyondur. Zira tarih, "son" kavramına dayalı olup, bu kavramı daima askıda tutan bir zaman modeli olarak kendisini sunar. Baudrillard'a göre, tarih dediğimizde eğer *anlamsız-olmayan* olguların

peşpeşe gelişini, nedensellik zinciri içinde bir sonraki olgunun ortaya çıkışını, fakat mutlak bir planı veya zorunluluğu da takip etmeyişini anlıyorsak, tarih ancak bu türde bir simüle edilmiş zaman içinde cereyan edebilir. "Herkes, zaman ve tarihin keyfiliğinin, yapay karakterinin farkındadır," der Baudrillard.[7] Doğrusal, ilerlemeci zaman kavramımız tartışmalı duruma gelirse, mantıksal olarak "son" düşüncesi ya da sonun durmadan ertelenmesi fikri de tartışmalı olacaktır. Öyleyse son da yapay olmalıdır. "Son yanılsaması" daha ziyade bir açıklama niteliğindedir.

Baudrillard bu noktayı vurgulayarak, doğrusal zaman anlayışımızı, "son"un başka bir yerde, genellikle zamanın başlangıcında bir yerde konumlandırıldığı kültürlerle karşılaştırır. Musevi-Hristiyan modernitesinden farklı olan başka gelenekler de vardır. Bu geleneklerin bazılarında, zaman tamamlanmış olarak düşünülmekte, sonla gelecek olan "özgürlük" ya da "vuslat"ı bekleme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bizim dışımızdaki ya da bizden önceki bazı inanç sistemlerinde, "suç kesinkes en başa yerleştirilmiştir."[8] Böyle sistemlerde, gelecek zamandaki bir muhakeme gününü

bekleme yerine, yaradılıştan gelen mükemmeliyetten söz edilir. Baudrillard, biraz kuruntu yaparak, bizlerin de son düşüncesini, dolayısıyla vicdan azabını geride bırakmamız gerektiğini söyler. Aksi takdirde, son tehdidini milenyum sırasında inatla sürdüren bir şey daha olacak; mesihçi inanışlar, kitlesel intiharlar veya şiddete dayalı kalkışmalar aracılığıyla milenyum önceden görülecek, tahrif edilecek ve hızlandırılacaktır. Milenyumcu bu yaygaranın kökleri, çağımızdaki olay ve süreçlerin hızlılığında, iktisadi, kültürel, siyasal ve hatta cinsel "mübadeleler"in katılımcılığına dayalı *seküler* modern çağda aranmalıdır.

Baudrillard milenyumla ilgili ilk makalesinde Elias Canetti'nin şu sözlerine atıfta bulunmuştur: "Bir açıdan bakıldığında tarih artık gerçek değildir. Bütün insanlık, hiç farkında olmadan, birdenbire gerçeklikten kopmuştur."[9]

Canetti bu sözleri atom bombasının son "geçerli efsane"yi, güneşi de imha ettiği 1945 yılında yazmıştı. Hiroşima ve Nagasaki'yle birlikte "ışık tahtından alaşağı edilmiş, atom bombası her şeyin ölçüsü haline gelmiştir. En küçük olan kazanmıştır: bir güç paradoksu."[10]

Atom bombasına, Holocaust'a ve savaş öncesi tarihi paleolitik kılan diğer olaylara tanık olmanın dehşetine rağmen, Canetti tarihin kurtarılabileceği kanısındaydı. Baudrillard ise başka nedenlerden dolayı, bu görüşü geçersiz kılan üç hipoteze işaret ediyordu. Baudrillard, burada tarih sorununu, iletişim ve sibernetik gibi teknolojilerce geri döndürülemeyecek biçimde kesintiye uğratılmış, doğrusal bir süreç olarak sunmaktaydı.

Baudrillard'ın öne sürdüğü birinci fikre göre, modernitenin ivmesi öyle bir noktaya gelmiştir ki, yaşadığımız olayları sabırla ve tüm neticeleriyle tekrar kendimize yansıtabileceğimiz bir uzay ve zaman konumundan kopmuş durumdayız. Çünkü modern medya "her olayı atomize etmiş," anlamları, mesajları ve imgeleri siyasal, tarihsel ve olgusal açıdan her yöne dağıtmıştır. Kuramlar ya da açıklamalar sadece "kavramları kendi kritik referans bölgesinden koparma"ya[11] yaramakta, olayları periferideki bir boşluğa atıp, orada dijital biçimde işlenmesini ve bilgisayarlar, devreler ve networkler içinde dolaşıp durmasını sağlayarak zamanı da yok etmektedir.

Baudrillard'ın ikinci versiyonu bu tezin tam tersi yöndedir: Tarih, maddesel yoğunluğu fazla olan bir gök cisminin yakınından geçen bir ışık huzmesi gibi hızını kaybedip yavaşlamıştır. Baudrillard bu fikri, toplum kuramına ve kitlesel nüfusun "suskun çoğunluğu"na bağlar. Kayıtsız bir toplumsal kütle içine soğurulan "kentler, metalar, mesajlar ve devreler"in[12] yoğunluğu bu türdendir. Burada tarih, ataletini aşabilecek bir hıza kavuşamaz ve Baudrillard şu sonuca varır: Tarih, kendi tarihsel sonunu göremeyecektir. Tarih, toplumsal kayıtsızlığın yerçekimsel kütlesi tarafından hapsedilmiş gibidir. Bu analojiyle denklemimize toplumu da katmış oluruz.

Baudrillard'ın üçüncü analojisi "stereofonik etki" diye isimlendirilir ve örneğin dijital biçimde üretilen mükemmel müzik benzeri teknolojilere atıfta bulunur. Bu tür müzik simülasyonları, müziğin üstün ses kalitesinin özel efektler içinde kaybolup gitmesi anlamına gelir. Baudrillard'a göre, böyle bir sürece, hem mikrofizikte hem de gerçekleşen bir olay ile bu olayın tekrar sunumu ya da sebep ve sonuçlar arasındaki aralığın kapandığı, yeniden sunumun (müziğin, bir olayın, bir

deneyin) saflığı ve temizliğinin, bunun müsebbibinin, örneğin dijital öncesi müziğin varlığından şüphe duymamıza neden olacak her durumda rastlanır. Baudrillard şöyle devam eder: Canetti için üzgünüm ama, gerçek olaylara ya da stereo öncesi müzik çağına geri dönemediğimiz gibi, daha geniş bir açıdan değerlendirerek gerçek tarih ile yanlış tarih arasındaki farkı anlayabilecek bir zemin kurabilmemiz de mümkün değildir. Peki, bu üçlü analojinin önümüze koyduğu anahtar konular nelerdir?

Birincisi, Baudrillard zaman tanımını bir sorunsal haline getirmiştir. Onun "gerçek zaman" dediği şey, hem Batı'nın doğrusal, erteleyici tarihinin kültürel yapaylığını, hem de -örneğin haberlerdeki gibi- karşımıza çıkan tarihsel olayların anındalığı ve yapay doğrudanlığını vurgular. Gerçeklik saplantımız olayların başka yerlerde cereyan ettiği duygusunu bastırır ve bizi çizgisel zamandan koparark, bu olayların sonunun gelmesini bekleyip, onlara postmodern bir "şu an" içinde, neredeyse cereyan etmelerinden bile önce sahip çıkmamıza yol açar. Baudrillard'a göre, bu durum olayın anlamı veya amacına

ilişkin güven duygumuzun olmadığını göstermektedir.

İkincisi, Baudrillard gerçekliği kavrama dürtüsünün sonucunda gerçekleşen, özellikle bilgi depolama, işleme ve erişim süreci olarak anlaşılan bellek temalarına ilişkin kültürel davranış biçimlerini saptamaktadır.

Üçüncüsü, Baudrillard'm tarih görüşünün, "soncu" felsefeye dayanmadığı apaçıktır. Tarih bir sona doğru gidiyor değildir. Aksine, tarihin sonu fikri başlı başına bir hayaldir. Baudrillard'ın göstermiş olduğu gibi, bu yanılsamalı son, tanımı için başvurulan retoriksel biçimlere bağlı olarak farklı biçimlere bürünebilir.

Baudrillard, "Patafizik"in sonunda sunduğu özette, bizim kuşağımızın tarihe giderek daha az güvendiğini, fütüristik teknolojiler ve bilgi depolarının ardına saklanmaya çalıştığını öne sürer. Uyuyoruz, ama farkında değiliz. 2000 Yılı belki gelmeyecek, ama biz bunun farkında olmayacağız.

Baudrillard'm yaklaşımının içerdiği sonuçları tartışmadan önce, onun savlarını, tarihin "sonları" bağlamındaki genel yaklaşımlara, özellikle postmodern ve milenyum-

cu dönemle ilgili perspektiflere yerleştirip karşılaştırmamız gerekir. Böylece Baudrillard'ın 1992'de yaptığı ve 2000 Yılı'nın belki de yaşanmayacağını, çünkü onu ardımızda bıraktığımızı öngören açıklamasını daha iyi anlayabiliriz.

Tarihin Sonları mı?

... anlaşılan ilerleme miti çağımızda büyük oranda tüketilmiştir. Bu mitin yerini modernite mitinin kendisi almıştır. Gelecek neredeyse geçmiş kadar gerçekdışı ve boş hale gelmiştir.[13]

Yukarıdaki sözünü aktardığımız Matei Calinescu, modernite krizi ile dekadans durumu arasındaki bağı açıklığa kavuştururken, dünyanın sonuna ilişkin bilincin artık her aşamaya tayin edici bir nitelik kazandırdığını göstermiştir. Dekadans huzursuzluk, özyoklama, ıstırap verici taahhütler, önemli feragatlerin ve hepsinden önemlisi "artmış bir zaman bilinci"nin sonucudur. Yine de ilerlemenin bitişine karşı konulmayacak mıdır? Ana özelliği entropi ve tükeniş, dekadan bir kültürel bedel midir? Nihilizm de onun felsefi bir refakatçisi midir?

Tüm bu sorular Baudrillard'ın düşünceleriyle ilgilidir. Baudrillard'ın tarih görüşünün, pek çok tarih kuramcısının sunduğu düşünsel çerçevenin dışında yer aldığını belirtmekte yarar vardır. Çünkü Baudrillard ne tarihin çöktüğünü (dekadans ve çürüme versiyonu) iddia eder, ne de Aydınlanma'nın ve modern düşüncenin *açmazlarını* aşmaya çalışan felsefi ya da kuramsal arayışlara başvurur.

"Sonculuk" söylemi, çok genel kapsamıyla, birbirine rakip iki yaklaşımdan oluşur. Birinci grup, Aydınlanmacı değerlerin yok oluşundan şikayet eder, ya da bu yok oluşu toptan reddederek, Baudrillard dahil olmak üzere postmodernistlerin görünürdeki sorumsuzluk ve inkârlarına karşı kendi temellerini korumaya çalışır. Öteki grup ise, Aydınlanma'ya karşı olup, değerlerin ve tarihe ilişkin iddiaların köklü biçimde yeniden ele alınmasını destekler. Kısacası, ortada tarihin sonuna, dolayısıyla milenyumun anlamına ilişkin kuramsal ve felsefi bir mücadele bulunduğunu söyleyebiliriz.

Tarihin sonlarının Batı kültüründe karmaşık bir soykütüğü vardır. Bu soykütüğünü

araştırdığımızda, Kant'ı, Hegel'i ve Marx'ı kapsayıp yirminci yüzyıl düşüncesini etkilediğini görebiliriz. Aydınlanmacı aklın zorunlu bir öğesi olarak tarih, felsefi açıdan insan özgürlüğü idealinin gerçekleşmesi şeklinde düşünülmüştür.[14] Tarih ilk başta aklın imandan ayrılışını tarif edici nitelikteydi. Bu bakış açısı, bireyin göreli öznel özgürlüğüne yönelik akılcı irdelemelere olanak tanımış, dünyaya yönelik bilişsel, ahlâki ve estetik yargılarda bulunabilme, hakikat, geçerlilik ve toplumsal amaca ilişkin güvenilir kriterler geliştirebilme şansını vermiştir.

Hegel, diyalektiği, tarihin anlamının, akılcı ahlâkın peşinden idealistçe, yarı-dinsel bir yaklaşımla gidilmesinin ve kendine odaklı bir tasarımdan ziyade insanlığın evrensel ve karşılıklı "kabul"ü için mücadele edilmesinin ardından özgürlüğün gelecek olmasında yattığını varsayıyordu. Hegel, özgürlüğü koruma mücadelesinin sona ereceğini hiç düşünmemişti. Amerikan ve Fransız devrimleri, özgürlüğün evrensel kabulünü sağlayan toplumsal mücadeleyi başarılı bir noktaya getirmiş olsalar bile, böyle bir tarihin sonundan sonra savaşlar yine çıkacaktı.

Daha sonra Marx, tarihi maddi temelde tanımlamıştı. Özgürlük ancak toplumsal, iktisadi ve siyasal yaşamın toplum tarafından kolektifleştirilmesinden sonra gelebilirdi. Fakat yirminci yüzyıl ilerledikçe, tarihin böylesi bir diyalektik maddeciliğin önceden çizdiği istikamette ilerlemediği görülmeye başlanmıştı. Herbert Marcuse'nin *One-Dimensional Man* (Tek Boyutlu İnsan) ve Daniel Bell'in *The End of Ideology* (İdeolojinin Sonu) gibi cesur çalışmalar,[15] tarihin sonunun kısa devre yaptığını, çünkü kapitalizmde sınıf mücadelesinin, anında haz getiren şeylerden dolayı gizlendiği öne sürüyordu. Önceleri geleceğin potansiyel mirasçıları şeklinde algılanan emekçi sınıflar, sorumluluk üstlenmek yerine refaha ve tüketim mallarına sarılmışlardı. Buradan doğan tartışmanın odağı, bunun bir felaket mi, yoksa mutlu bir sonuç mu olduğuydu. Haliyle, bu durum, ya "yanlış bilinç"in bir biçimi (kitlesel tüketimin toplumu farkında olmadan aldatması) olarak, "gerçek" iktisadi koşulların ideolojik bir maskesi diye görülmüş, ya da 1980'lerde Francis Fukuyama'nın tartışmalı görüşü doğrultusunda, gerçekleşebilir bir tarihsel

olasılık olarak totaliter rejimlerin sona ermesi anlamına gelen, dünyanın liberal temelde demokratikleşmesinin bir boyutu şeklinde değerlendirilmiştir. Fukuyama'ya göre, bu tür ülkeler henüz demokratik istikrara kavuşmamış olsalar da, "liberal demokrasi hâlâ yeryüzünün farklı bölge ve kültürlerini kucaklayabilen tek tutarlı siyasal gayedir."[16]

Baudrillard, tarihin sonuna ilişkin bu ölçüde diyalektik bir yargıyı doğru bulmaz. "Bu, Fukuyama'nın anladığı anlamda tarihin sonu değildir," diye yanıtlar, "tarihin neden olduğu çelişkilerin çözülmesi değil, tarihin bir olay olarak sulandırılmasıdır: medya mizanseni, görselliğin aşırılığıdır."[17] Her şey tarih şeklinde var olmuştur, yani her şey "tarihselleştirilmiştir." Dolayısıyla tarih kavramı aşkın değerini yitirmiştir. Örneğin Amerika, yanılsamasız bir ütopyaya; aşırılıklar, banallikler ve seviyesiz eşdeğerlilikler ütopyasına dönüşmüştür. Bu, Fukuyama'nın görüşünün *aksine*, tarihin tamamlanmış olmasının değil, kesinlikle tamamlanmamışlığının göstergesidir.[18]

Yukarıda özetlediğimiz tarih versiyonlarının karakteristik özelliği, Aydınlanma'ya, modern ve ilerlemeci tarih tanımlarına (akıl,

hakikat ve eleştiri değerlerine) dayanmasıdır. Örneğin Habermas, moderniteyi "tamamlanmamış proje" olarak gören yeni filozoflardan birisidir. Böyle bir projede, "iletişimsel eylem" çarpıtma ve adaletsizlikten yoksun, Aydınlanmacı bir değer olan özgür konuşma hakkına erişecektir.[19]

Fakat tarihin sonu veya tamamlanması sorununda, izleri Nietzsche'den Baudrillard'a dek kesintisiz biçimde sürülebilecek,[20] Aydınlanma karşıtı bir çizgiden de bahsetmek gerekir.

Friedrich Nietzsche 1874'te çıkan *Zamansız Gözlemler*'de[21] kendi zamanında yürütülen tarihsel irdelemeleri eleştirmiş; mevcut olanı sadece eskinin yeni bir episodu sayan, eskiyle karşılaştırıldığında bireylerin yaratıcı edimlerini mütevazı gösteren yaklaşımlara karşı çıkmıştır. Tarihin bu şekilde irdelenmesi bireylere hazmedebileceklerinden fazla bilgi yüklemekte, "şimdi"nin önemsizliğini ileri sürdüğünden uysal bir izafiyetçiliği cesaretlendirmekte, geç kalınmış bir varış duygusu yarattığı için de ironi ve sinisizm doğurmaktadır. Nietzsche *İnsanca, Pek İnsanca*'da,[22] dinsel inanışı kötü biçimde ikame

eden metafiziksel felsefenin yerine geçecek yeni bir "tarihsel felsefe"nin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Nietzsche'nin yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki takipçilerinin bundan öğreneceği radikal postmodern dersler vardır. Örneğin Lyotard, Nietzsche'nin "güç istenci"ni, kuralların yokluğunda yeni kriterler icat eden hayal gücünün ön plana çıkışı olarak görmüştür. Biz yeni kriterler icat etmek zorundayız.[23] Nietzsche, modern bilimsel dünya görüşünün, hakikate iman etmeye temellenen ve çileci bir tutum olan arzunun bastırılması düsturunu savunan Hıristiyan dünya görüşünün bir uzantısı olduğu kanısındadır. Hakikate iman etmek, Baudrillard'm gerçekliğin bilimsel, akılcı ve teknik kurgulanışının fiziksel ve nesnel yönlerine saldırısıyla da yakından bağlantılıdır.

Baudrillard, Nietzsche'nin şu ünlü argümanını kendisine rehber edinmiştir:

O halde nedir hakikat? Metaforlardan meydana gelen seyyar bir mihmandar... uzun süre kullanıla kullanıla insanlara sabit, kitabi ve bağlayıcı gelen bir mihmandar. Hakikatler, öyle olduğunu zamanla unuttuğumuz yanılsamalardan ibarettir... [24]

Nietzsche'ye göre, hakikat olsa olsa muğlak bir şey; daha kötüsü, çürümenin ve ölümün hizmetine koşulmuş bir kavramdır. Bunun yaşamsal alternatifi ise "kendinin bilincinde olan bir yanılsama"dır. Nietzsche'nin yazılarında, "yanılsama" ile hakikatin yeri büyük önem taşır ve Baudrillard'ın argümanı için çok temel bir niteliktir. Zira Baudrillard, Nietzsche'nin söz konusu "yaşamsal yanılsama" üzerine muhteşem şeyler yazdığını düşünmektedir.[25] Burada Nietzsche, insanın dünya, tarih ve hakikat hakkındaki perspektif, hakikati bir kurgu olarak ele almaktadır. Öte yandan, eğer, özünden habersiz biçimde yanılsamaları nesnel açıdan bir gerçeklik gibi kabul edip, Calinescu'nun belirttiği şekilde, bu yanılsamayı hakikatin "ahlâki" prestijiyle donatırsak, "onun doğasına karşı gözlerimiz körleşir ve cansız bir dogmanın köleleri haline geliriz."[26]

Baudrillard ise, yanılsamayı kitle iletişiminin ve dijital akılcılığın teknolojik bakımdan bütünleşik gerçekliğinde üretilen, geç-postmodern dünyanın fenomen ve olaylarına içkin bir form olarak tasarlayarak Nietzsche'den de ileri gitmek zorunda kalmıştır. Bu

yüzden çağımızda, hakikat ile kurgu arasındaki ilişki çok daha karmaşıktır. Yine de Baudrillard, moderniteden kaçılamayacağı, onun sadece kendi içinden radikalleştirilebileceği noktasında Nietzsche'ye katılır.

Baudrillard'ın tarihi modern teknolojinin hızlanması biçiminde görmesi, atıfta bulunduğu "dekadan" filozof E.M. Cioran'm eserlerinde çok daha belirgindir. Cioran, makinelerimizin insanlığı felakete sürüklemediğini, "insanlık zaten felakete giden bir yolda olduğu için" insanlara göre icat edildiğini yazmıştır. "İnsanlık, kendisini bu felakete daha hızlı ve etkin biçimde ulaştıracak yardımcı araç gereçleri bulmuştur."[27] Cioran'a göre, ilerlemenin bir amacı yoktur. Modern toplum eski uygarlıklardan daha bilinçli değildir: "Her çağ kendi içinde mükemmeldir -ve yok olmaya mahkûmdur."[28] Oysa Baudrillard, teknolojiyi, insanlığın ölüm yolculuğunun bir semptomundan ibaret görmez. İnsani arayışlar ve insanlık dışı sonuçlar diye nitelendirilebilen sebep ve sonuçlar, başka kültürlerin yüzyılın sonuna bakışları ile Baudrillard'ın milenyumcu denkleminde dekadans kadar, çok daha geri döndürülebilir

şeyler olarak yerlerini alırlar. Baudrillard, dekadansın narsistik olduğunu iddia eder. "Batı'da dekadans fikri kültürel dilin bir parçasıdır. Batı, kendi ölümünü hayal etmekten daima büyük bir heyacan duymuştur. Bense Batı'nın kontrpuanını belirleme gayreti içinde değilim."[29]

Cioran, şiddeti negatif bir değer olarak görüp reddettiği için demokrasiyi zayıf ve yumuşak bulup, Balkanlar'ı ise şiddeti muhafaza ettiği için güçlü gördüğü halde, Baudrillard, demokrasinin güçlendirilmiş karşılıklı etkileşim ve katılımcılık gibi yeni türde anormal şiddet biçimlerini yarattığını ve sistem içinde anormalliklere yol açan özgürlükler oluşturduğunu iddia eder. Bu yüzden Baudrillard, ne bir Doğu-Batı diyalektiği kurar, ne de nihilist bir konuma geçer. Tarihin kısa devreler yaptığına işaret etmek, "hiçbir şey"e inanmamak değil, sadece "tarihte geriye doğru dönen bu eğriyi kaydetmek ve ölümcül etkilerini asgariye indirmek"tir.[30] Bu etki, tarih bittikten sonra el altında bulunması açısından bir kayıt ve muhasebe tutmadır. Nihilizmin ya da yok oluşun rahatlığı burada yoktur. Tarih, bu haliyle sona varma niyetini taşımaz.

Gerçekten de Baudrillard'ın gözünde tarih şimdi tersine dönmek üzeredir.

Pişman Olmak ve Geri Dönüştürmek: Yirminci Yüzyılı Yeniden İşler Hale Getirmek

Gerçek şu ki, bir tür gayretkeş bir matem eseri olarak bizler, bu yüzyılın bütün önemli olaylarını bir tekrar etme, bir aklama süreci halinde yeniden yaşıyoruz. Sanki olmuş olan her şey ... ümitsiz bir karmaşaymış gibi. Üstelik herkes bu tarihi geçersiz kılmak için elinden gelen her şeyi, aynı tarihi yaratmak için izlenen gayretkeşlikle yapıyor.[31]

Nietzsche'nin iddiasına göre, insan hayatının ölçüsü ebedi geri dönüş sınavıydı: Hayatımızı, tekrar tekrar buna mecburmuş gibi yaşamalıyız. Baudrillard'ın versiyonunda ise, döngüsel ve nihayetsiz bir tarihin "geriye işleyen" ölümsüzlüğünden hareket edilmiştir.

Baudrillard'ın tarih tezi, olguları açıklamaksızın temalar arasında gidip gelme eğilimi yönündedir. Fakat, tarihin bu döngüsel versiyonu hakkında bazı kilit noktaları saptamamız yine de mümkündür.

Birincisi, Baudrillard, Doğu Bloku'ndaki özgürlük gibi, tarihin daha önce var olmuş ya da bastırılmış değer ve enerjilerin yeniden

canlanmasından oluştuğunu iddia eder. İkincisi, bu tür yeniden canlanışların dürtüsü, geçmişin kefaretini ödemek amacıyla tarihi aklamak, saflaştırmak ve "pozitifleştirmek" üzere bazı değerlerin yeniden işler hale getirilmesinden gelmektedir. Üçüncüsü, yeniden canlanan bu değerler, asıl biçimleriyle ortaya çıkmayıp, tarihsel anlamlarından arınmış, aşırı versiyonlar şeklinde dolanıp dururlar. Dördüncüsü, eski mücadeleler ve değerlerin böylesi hızlandırılmış bir geri dönüştürme ve yeniden canlandırma sürecinden geçişi, bu geri dönüştürülmüş biçimlerin herhangi bir tarihsel anlama sahip olmayacağı ölçüde bizatihi tarihin geriye doğru işlediği anlamına gelmektedir. Beşincisi, bazı değerler kolayca geri dönüştürülemez. Bunlar yararsız çöp veya artıklara benzerler. Milenyumun bir görevi de kendimizi bunlardan arındırmaktır.

Milenyum, her şeyden önce, insanlığın bağışlanmayı geçmişte bulabilme arzusuyla belirlenir. Baudrillard bunu, modern tarihin en iyi ve en kötü öğelerini yeniden canlandırarak yerine getirdiğimizi öne sürer. Amaç iyi olanı kötü olandan ayırmaktır. Baudrillard buna milenyumcu "*hysteresis*" (gecikme, atalet) adını verir. Onun gözünde bu kavram,

tarihin, siyasetin, toplumsal olanın ve ideolojik olanın anlamlarını kaybetmiş olsalar bile devamlı büyümelerini ifade eder. Modern çağda "Neyi yanlış yaptık?" türünden irdelemelerin yanı sıra, "eski sınırların, eski ayrımların, özelliklerin ve dinlerin yeniden kuruluşu, regresyonu, rehabilitasyonu, yeniden canlandırılması -ve hatta ahlâk alanı içinde yeniden tasarlanması"[32] diye tarif edilebilecek milenyumcu süreçler de ortaya çıkmıştır. İnsanlığın hataları artık her yerde dile getirilmekte, her şeyi başaşağı eden bir yeniden yazımla nötrleştirilmekte ve yirminci yüzyılın enerjileri rehabilite edilmeye çalışılmaktadır. Bunun anlamı yirminci yüzyılı gayretkeş biçimde *yeniden inşa ederek* yok etmektir.

O halde "tarihin sonu," "siyasalın sonu," "toplumsalın sonu" ya da "ideolojilerin sonu"ndan söz ettiğimizde hiçbirinin doğru olmadığını artık biliyoruz. En kötüsü ise hiçbir şeyin sonunun olmayacağıdır. Tüm bunlar, her şeyin hysteresisi (gecikmesi, ataleti) içinde, tırnaklarımız ve saçlarımız misali yavaş yavaş, sıkıcı biçimde, tekrar tekrar açığa çıkmaya, ölümden sonra bile büyümeye devam edecektir.[33]

Baudrillard'a göre, milenyum uyku halindeki hastalıkların yeniden canlandığı, zayıf

düşmüş bir bedene benzer. Örneğin kanser, embriyolardaki sınırsız hücre çoğalmasının amacını aşan ve gereksiz bir biçimde tekrarlanmasıdır. Belki zorlama gibi gelecektir bu analoji, ama yirminci yüzyıl sonunun "retro" (geri döndürücü) senaryolarını çarpıcı biçimde ortaya koyar. Söz konusu senaryolar, sadece medya, kültür ve modayla değil, aynı zamanda, örneğin Soğuk Savaş sonrasında yeniden sahneye konan bölgesel çatışmalarla ilgili senaryolardır. Baudrillard, milenyumda tarihin kendi çöp tenekelerini karıştırdığını ve çöpleri kaldırarak, yani eski ideolojileri, değerleri ve rejimleri yeniden dolaşıma sokarak bir *kefaret* ödediğini söyler. Yakın tarihteki veya şu anki kültürü kendisine yeniden mal etmeye çalışan postmodern sanattan Berlin Duvarı'nın çöküşüne kadar her şey, daha önce olup bitmiş olanın sonsuz bir yeniden icrası gibi gözükür.

Bazı enerjileri geri dönüştürerek yeniden kazanma ve tarihe yeniden mal etme isteği bu enerjilerin asıl haliyle karıştırılmamalıdır. Örneğin Doğu Bloku'nda buzları çözülen ve bir "idea" olarak dramatik, aktif, şiddetli ve aşkın haliyle serbest kalan özgürlük, özgürlüğe iliş-

kin Batı'nın milenyumcu versiyonunu (özgürlüğün, ortak rızaya dayalı ve sanal bir psikodram oluşunu) istikrarsızlığa sürüklemekten öteye gidemez. Geri dönüştürülmüş değerler, tarihin hızlandırılmış ve hiçbir ayrım tanımayan tekrarına katılmak zorundadır. Berlin Duvarı'nın çöküşünden sonra geri dönüştürülen tarihsel özgürlük, Çernobil'i, Rus çetelerini ve ithal pornografiyi içerdiği gibi, buzlarından çözülmüş insan haklarını da kapsar.

Baudrillard, yeniden işler hale getirilen değerler ile bunların tarihle ilişkisi arasındaki uyumsuzluğu, biraz da mizahi bir açıdan yaklaşarak Walt Disney'in kendisini dondurtmasına benzetir. Sıvı nitrojen içinde donduruldan Walt Disney, gözlerini daha iyi ve daha gelişmiş bir dünyaya açmayı beklemektedir. Ama gözlerini bu dünyaya bir kez daha açtığında, kendisini büyük bir olasılıkla on sekizinci yüzyılda, Antik Mısır dünyasında veya Disneyland'da bir fantazi ya da tasarım olarak sahneye koyduğu başka bir dünyada bulacaktır. Walt Disney'i bekleyen ironi, kurmaya çalıştığımız şeyin ta kendisidir.[34]

Peki, bu durum bir nostalji mi, yoksa bir kader midir; bazı şeylerin sona erdiği ve bir

şekilde yeniden geri döneceğinin farkına varılması mıdır? Baudrillard buna karşı çıkarak, son ve başlangıçla ilgili rüyamızın ortadan kalkmasıyla, melankoli ve kinle dolduğumuzu ileri sürer. Günümüzde karşılaştığımız boş simülasyonlardan kurtulabilmek üzere geri dönene dahil olma çabası, başarısız kalmaya mecburdur. Gerçek olanı ya da referans sağlayanı (örneğin, savaşın "anlamı"nı) yeniden kazanmaya ne kadar çalışırsak, Körfez Savaşı gibi simülasyonların içine o kadar çok düşeriz. Baudrillard, "felaket göstergesinin tersine dönüşü" dediği bu olayı tartışmasına katarak, gelecekte felaketlerin olmayacağını, çünkü ister nükleer savaş ister devrim olsun, "kaybettiğimiz nesnenin artık gerimizde kaldığı"nı savunmaktadır.[35]

Baudrillard'm düşüncesinde, tarih belki de *her zaman* doğrusal-olmayan ve tuhaf tekrar edişlere açık bir şey olagelmiştir. Böyle bir niteliğe sahip olarak, bir cümleden ziyade, bir anagram ya da palindroma benzer. Tarihin kafiyeleri ses değiştirmelerle ve eğlenceli biçimde karıştırması, büyüsü bozulmuş karışıklıklara, milenyumun önemini geçersizleştirmemize yol açan mevcut olaylar-

daki kaotik müsrifliğe şiirsel bir alternatif sunabilme olanağını verir. Olayların "çarpıcılığı", bir olayın herhangi bir şeyi anlamlandırmayışının, yayın programı ve yayın akışı içinde *öncelenen* anlamlardan başka bir etkisi olmayışının âdeta bir sembolü gibidir.

Günümüz tarihi çok fazla gerçek ve çok fazla "anında"dır. Zira bu tarihi oluşturması gereken olayların medya dışında gelişebilmelerine vakit yoktur. Tarihin "güncel olaylara" indirgenmesi, onu haber programlarının "reel zamanlılık"ına dönüştürür. Müthiş olaylar, der Baudrillard, "yani ne sebepleri ne de sonuçlarıyla ölçülebilen, sadece kendi ortaya çıkışı ve dramatik etkiyleri ile değerlendirilebilen o müthiş olaylar artık yok olmuştur."[36] Baudrillard'ın gözünde, bu tarihin gerçek tükenişidir, ama sonu değildir. Tarih artık bir ölü yiyicidir; *onları biraz daha bitirip tüketmek amacıyla* yeni kurbanlar ve olaylar peşindedir. Baudrillard, milenyuma yakın bir işlev gören tarihin, sadece bir geri dönüşüm ve atık yönetiminden öteye gidemeyeceği kanısındadır.

Onun savınca, şimdi ile gelecek derin dondurucuya atılınca, bütün pislikler geçmişten

geri gelecektir. Başarısız ideolojiler, eskimiş ütopyalar, modası geçmiş kavramlar ve fosilleşmiş düşünceler kirlenmiş zihinlerimizde var olmaya devam edecektir. "Tarihsel ve entelektüel atıklar sanayi atıklarından daha büyük ve ciddi bir sorun yaratır. Yüzyıllar sürmüş olan saçmalıkların çökeltisinden bizi kim kurtaracak?"[37] Milenyumcu kültürün bulduğu çözüm, bu atıkların hepsinin geri dönüşümünü sağlayıp, tarihin döngüsel zamana geri kaymasına engel olmaya çalışmaktır.

Baudrillard, milenyumun ihtiyaç duyduğu "çökelti" kavramının, söküp atamayacağımız bir engel olan doğal dünyaya da uzandığı görüşündedir. İşlevleri, modelleri ve programları yoğunlaştıran teknolojik ve endüstriyel yapılar, yaşam alanımızı bir artık ve sorun haline getirir. Örneğin, yasalarla tanınmış haklar verildiğinde doğanın bir atık haline dönüştüğünü, çünkü böyle bir yasanın aslında ortadan kalkmış bir doğaya resmi bir tanıma bahşetmekten başka anlam taşımadığını biliyoruz. Aynı şekilde insanlık, insan hakları düşüncesinin yaygınlaşmasıyla birlikte idealize edilmekte ve imgesel olarak öne çıkarılmaktadır. Nasıl yoksulluk sadaka-

yı doğurmuşsa, insanoğlunun "sefaleti" de "haklar"ın devamının asli koşulu olma konumuna yükselmiştir.[38]

Yine, Baudrillard'ın gözlemleri, olayların medyanın (içeriğini Noam Chomsky gibi ilk eleştiricilerin "rızanın imal edilmesi" olarak açıkladığı ya da Marshall McLuhan'ın toplumsal olanın yeni iletişim sistemleriyle kesin bir biçimde yeniden yapılanışı olarak anlattığı böyle bir medyanın) yapay ürünleri olduğu bir dünya tarifine katkıda bulunma özelliğini taşımaz.[39] Ayrıca Baudrillard, Fukuyama'nın ileri sürdüğü liberal demokratik küresel düzenin "oldu bittisi"ni değiştiriyor da değildir. Gerçekte onun konumu, tarih, tarihin anlamı ve yeniden üretimi arasındaki ilişkilerde daha ileri ve yüksek istikrarsızlık düzeylerine işaret eder bir yerdedir. Sağ ve sol eleştirmenlerin sandığı gibi hiçbir şey yerli yerine oturmamıştır. Baudrillard'ın milenyum görüşünü tartışırken, teknoloji, medya ve küreselciliğin yerini dikkate alıp incelemek durumunda olduğumuz gibi; gerçeklik, hakikat ve tarihi, alelacele ve sorumsuzca, medyanın ve başka tür simülasyon modellerinin bir yan ürünü düzeyine indirgediğini iddia eder-

ken de dikkatli olmak zorundayız. Zira Baudrillard'ı eleştirenler böyle düşünmeseler de, yerinde bir eleştiri değildir bu. Yalnız şimdi dikkatimizi Baudrillard'ın teknoloji sorunuyla ilgili düşüncelerine çevireceğiz.

Teknoloji, Simülasyon ve "Yeni"

Geç kapitalist toplumda totalize edilmiş bir "simulacralaşma" biçimindeki ticarileşmeden, bunun sonucunda "ideoloji eleştirisi"nin çöküşüne kadar uzanan varoluşun ayırt edici hatları, ... insandışılaştırmaya değil ... aksine, muhtemel bir yeni insan deneyimine işaret etmektedir.

Gianni Vattimo

Gianni Vattimo *The End of Modernity* (Modernitenin Sonu) isimli kitabında, Arnold Gehlen'in geliştirdiği *post-historie*[40] kavramına başvurur ve bu kavramdan, tarihin ve modernitenin sonu krizinde yeni ve pozitif bir olànağın bulunduğunu ileri sürmekte yararlanır. Gehlen'in, modernitenin "sekülarize edilmişliği" nedeniyle krizde olduğu savını yineleyen Vattimo, günümüzde ilerlemenin sistemin yaşaması için tüketim toplumunun rutin üretimleri içinde "yeni"nin değiş-

mez ve sabit versiyonlarına gerek duyduğu sonucuna varır. Fakat bu "her an yeni" kavramı, ilerlemenin ileriye dönüklüğünü ortadan kaldırıp, "tarihin sonu" duygusunun yaşanmasına yol açmaktadır. Oysa "yeni", dünyanın olduğu gibi kalmasını sağlayan şeydir. Teknolojinin bu köklü hareketsizliği, bilim-kurgu eserlerinde (ve Baudrillard'ı kötü okumalarda diye eklemek gerekir) de görülebilir . Bilim-kurguda, gerçeklik deneyimleri imge tüketimine ya da "bilgisayarların çalıştığı, havalandırmalı, boğuk bir sessizliğe"[41] indirgenmiştir.

Postmodern tekno-kültür ilerleme, hakikat ve insan değerlerinin krizini temsil ediyor olsa da, filozof Vattimo, bilgi ve varlık modellerimizin çöküşünden pozitif bir düşünce versiyonunu çıkarmaya gayret etmiştir. Vattimo'nun duruşu, hümanizm krizini Heidegger'in bakış açısından değerlendirmekle başlar. Heidegger'e göre, nasıl ki *nesnelerden* oluşan bir dünyada akılcı tahakküm, akılcılığın nesnel cisimleşmesi olarak görülebilirse, teknolojik dünyamızın kurgusu (*Ge-Stell*'i) da Batı metafiziğinin en ileri versiyonu ve mantıksal sonucudur. Dolayısıyla, hümanizmin

özgürlük, hakikat veya akıl gibi değerleri savunması, bizi söz konusu değerlerin teknolojik değerlere alternatif olduğuna inandırmaya yetmez. Çünkü bu değerlerin temeli de metafiziğe aittir. Hümanizm metafiziktir.

Postmodern krizin ortaya çıkma sebebi, teknolojinin hümanizmin değerlerini tehdit etmesi değil, bilakis, teknolojinin söz konusu değerlerin zorunlu olarak vardığı son durakları göstermiş olmasıdır. Vattimo, teknolojinin tahakkümü ve bu teknolojiyi destekleyen akılcı nesnelcilikten kurtulabilmek için, Heidegger'in düşüncesini izleyerek, teknolojinin özünün teknolojik bir şey olmadığını savunmak gerektiği kanısındadır. Teknolojinin kendi kaçınılmaz ve biricik gerçekliği, inandırıcılığı ve zorunluluğunu reddetmemiz gerekir. Teknolojinin yasaları, beslendiği akılcı metafiziksel düşünceye yönelik insafsız felsefi sorgulamalara benzer biçimde gözden geçirilmelidir.

Vattimo, "zayıf düşünce" diye bir kavram geliştirerek; bununla, teknolojik uygarlığın çabalarının altını oyan ve böylece tek muhtemel gerçeklik olarak kendi dünya versiyonunu dayatan bir bilinç biçimine gönderme yapar. Bu, teknolojik gerçekliğin etkinlik iddi-

alarını zayıflatan, ama aynı zamanda nostaljik bir hümanizmayı ve onun savunduğu, "insan öznenin her şeyin merkezinde durup, nesnelerden meydana gelen dünyayı denetleyip düzenliği"ni reddeden düşünceye karşı olan bir çizginin postmodern ve felsefi bir versiyonudur. Vattimo'nun "zayıf düşünce"si ne metafiziksel, ne teknolojik, ne de insancıl bir gerçekliğe inanır. "Zayıf düşünce," bilim ve teknolojinin çağdaş kültürün diğer dilleriyle bulanmış olduğunu düşünür ve gerçeklik dünyasının, bir tarafta hakikat, diğer tarafta ise kurgu, enformasyon ve imgeler olmak üzere kesin olmayan iki kampa ayrılarak daha "hafif" hale getirilebileceğini göstermeye çalışır.[42] Vattimo milenyumda buna "tamamlanmış nihilizm" adını verir. Tamamlanmış nihilizm, bizi "aynı zamanda tek özgürlük şansımız olan, kurgusallaştırılmış bir gerçeklik deneyimine"[43] davet etmektedir.

Charles Levin gibi yazarlar, Baudrillard'ın yaklaşımının, nihilizmi tek şansımız olarak gören Vattimo ve Richard Rorty gibi "liberal postmodernistlerin *laissez-faire'ci* pozisyonu"na[44] yakın olduğunu düşünseler de, Baudrillard'ın Vattimo'nun kurgu istenci ile meta-

fiziksel hakikatler, insani değerler ve teknolojik gerçekliği çözümleyişine tepkisi açık ve nettir: "*pensiero debole* [zayıf düşünce] düşünmenin *gerçekten* geri zekâlı bir biçimidir."[45]

Bu perspektif farklılığı, Vattimo'nun dünyayı bir kurgu olarak tasarlama yeteneğimizi düşünce yeteneğimize dahil etme, dolayısıyla bir felsefi girişim olarak kabul etme ısrarından kaynaklanır. Baudrillard'a göre bu, kesinlikle çok özne-odaklı bir yaklaşımdır; kurgusal olsun olmasın, nesnel temelde temsil etme ya da kavramaya çalıştığımız dünyanın kindar ve ironik etkilerinin yanlış değerlendirilmesidir. Daha kötüsü, Vattimo'nun teknoloji felsefesini, teknolojiyi metafizik ve hümanizmle mantıksal ve akılcı bir temele oturtarak teknoloji dünyasının nesnel dünyası içinde saklı duran ve zayıf düşünceyi dahi sönük bir yansıma olarak içinde barındıran sapmayı, tersine çevrilebilirliği ve kaotik çekirdeği görmede başarısız olduğu söylenebilir. Buna verilebilecek bir örnek bilgisayarların da virüslü olmasıdır!

Baudrillard teknolojiye, Vattimo ya da Heidegger'den daha esnek bir rol biçer. Bu rollerden bir tanesi, nüktedir. Örneğin, AIDS

hakkında bilgi içeren disketlerde AIDS virüsü bulunabilir! Hümanizm ile teknoloji arasında bir köprü kurmaya çalışan postmodern filozoflar, yirminci yüzyıl açısından daha önemli olan diğer desiselerden habersizdirler. İnsanoğlu, teknoloji tarafından yabancılaştırılmaktan ya da "zayıf düşünce"yi teknolojiye yansıtmaktan ziyade, "kendi dublörleri, ve protezleri, biyolojik klonları ve sanal görüntüleri ardına saklanarak bunları yok etmenin yolunu bulmuş gibidir."[46] Telesekreterler bizim için mesajlar iletirken, video kayıt cihazları biz yokken filmleri kaydeder. Bilgisayarlar çökebilir veya elimizle kullandığımız fare, ufak bir kaydırmayla dosyalar silip, onlara yeniden geri sahip olamayacağımız biçimde kaybedebilir.

Bu tür gözlemlerden Baudrillard'ın milenyumcu teknoloji görüşünün, ne makineye karşı insanı savunduğunu, ne de teknolojiyi galip ilan ettiğini çıkarabiliriz. İletişim teknolojisi, bizim adımıza birtakım görevler yerine getirir. İletişim teknolojisi, bozucu süreçleri vasıtasıyla, gerçeklik inancımızı tüketme rolünü üstlenmiştir. Benzer biçimde, ideolojiler, stereotipler, seyirlikler ve banalliklerin

yarattığı karmaşada kitlesel iletişim ve kitlesel kültürün yarattığı illüzyonizm bize âdeta bir zekâ testi sunar. Zira başka nerede her imajı ya da yorumu sorgulama olanağımız olabilir? Televizyon kayıtsızlığı, mesafeyi, şüpheciliği ve hissizliği besliyor. Dünyayı bir imaj haline getirerek hayal gücümüzle alay ediyor ve hayal kırıklıklarına yol açan adrenalin boşalmalarına neden oluyor.

"TV haberlerinde gördüklerinizin binde birini bile ciddiye alacak olsanız işiniz bitik demektir," der Baudrillard. "Fakat televizyon bizi bundan korur. Taşıyamayacağımız bir sorumluluğa karşı bağışıklık kazandırıcı bir etkisi vardır."[47] Ancak sanal teknolojide, bizleri soyu tükenmiş bir tür ya da daha geleneksel teknolojik yabancılaşma modellerine bağlı kalmış atıl bir çökelti haline dönüştüren bir mükemmelliyetçilik de görülür. Örneğin "compact disc" kullanıldıkça aşınmaz. Baudrillard da bu olgudan hareketle, bu durumun CD'ye daha önce hiç kullanılmamış, sanki daha önce hiç varolmamış bir nitelik kazandırdığının bir göstergesi olduğunu düşünür. Medyanın sürekli "reality showları"nın sanal teknolojileri Dadaistle-

r"in "ısmarlama" tarzını andırır. Baudrillard burada, sanatçı Marcel Duchamp'ın dünyadan çeklip "ısmarlama" bir sanat eserine dönüşen ünlü "klozet"ine atıfta bulunmaktadır. Aynı şekilde sayısız bireyde, kendi AIDS hastalıkları ya da evlilik sorunları, TV'deki dramatik halini izlemek üzere gündelik hayatlarından sökülüp ekran karşısına alınmaktadır.[48] Böylece kendimiz bile, medyanın kanununa uygun olarak "ısmarlama" hayat dilimlerine dönüşürüz.

Kurguyu gerçeklikten üstün tutan postmodernistlerin, dünyayı kurgusallaştırmanın zaten teknolojiye teslim edilmiş bir görev olduğunu göremedikleri iddia edilebilir. Böyle bir dünyada, dünyayı gerçekleştirmenin "kusursuz cinayeti", tüm eylem ve olayları birer enformasyon ve veri haline getirip bir tür soy tükenişine varmaktır. Baudrillard, bu noktada Arthur C. Clarke'ın "The Nine Billion Names of God" (Tanrı'nın Dokuz Milyar İsmi) isimli hikâyesine atıfta bulunur. Bu öyküde Tibetli keşişler, Tanrı'nın bütün isimlerini hesaplatmak üzere IBM'den uzmanlar çağırırlar. Uzmanlar görevlerini bitirirler, sonun geleceği ke-

haneti böylece gerçekleşir, sonra uzmanlar vadiden aşağıya doğru inerler ve gökyüzündeki yıldızlar birer birer söner. Başka bir deyişle, teknolojilerimiz, son meselesini zamanından *önce* halletmiştir.

Vattimo, teknolojinin metafiziksel öğelerini açığa çıkaran kurgunun bu şekilde teknolojik gerçekliği denetim altında tutacağına inanırken, Baudrillard teknolojinin, dünyanın yanılsamasını ve vizyonunu yutup tükettiğini, bir *tele*-gerçekliğe, "real time"a ve sanallığa dönüştürdüğü kanısındadır. Yanılsamanın zıttı olan bu durum Vattimo'nun göremediği bir şeydir: topyekûn hayal kırıklığı ve ortadan kayboluş. "Eleştirdiğimiz" şeyler (tarih, iktidar, çalışma, rüyalar ve seks gibi) ortadan kaybolarak, eleştiriye aynısını yapmaktan başka bir seçenek bırakmayarak bizden intikam almışlardır. Bu bağlamda, zayıf düşünce bir partide kalan son kişi gibidir; artık orada kalmasının hiçbir anlamı yoktur: "Fırlatıp atılan, sanayi makinelerinden bile çok, düşünce makinesidir."[49]

Teknolojik gerçekliğin yanılsamayı içine alıp yutmasının sonucunda, inanmanın (özne olarak hepimizin özelliği) yerini inanılır-

lık (nesnelerin ve imajların özelliği) almıştır. Artık olayları, birtakım metafiziksel ya da insancıl ilkelerle değil, yapay kodlarına ya da modellerine yakın oluşlarıyla değerlendiriyoruz. Bundan dolayı, milenyum olaylarıyla ilgili tartışmalar, bir inanış sorununa (özneyi nesneye karşı sınamaya) değil, inanılırlık, doğrulama ve tanımlama sorununa dönüşmüştür. Tanrı ve hakikat, köklü yanılsamalar ve basitçe birer inanç nesnesi olmaktan çıkınca; inanç, eleştiriye açık duruma gelir ve daha sonra bu inanç, inanılırlık ya da nesne veya imajların "ikna ediciliği" testinin baskısı altında ezilir. Onun için, Körfez Savaşı'na inanmak, onun haber değeri ve nesneleşmiş bir olay olarak inanılırlığından sonra gelir. Öyleyse elimizdeki tek seçenek, savaşın yanılsamalı gerçekliğini -destekleyerek ya da lanetleyerek değil, hayali niteliklerini kuvvetlendirerek sorgulamaktır. Baudrillard, burada biraz zorlama da olsa, Vattimo'yla aynı çizgidedir.[50] Bunun tek istisnası, Baudrillard'ın kurgu istencinin, modernitenin sonunda pozitif bir insani deneyime kavuşabilmek üzere filozofların izlediği "hafif" ve nazik bir patika olmaktan ziyade, savaşın,

medyanın ve CNN'nin teknolojik "gerçekliği"ne karşı bir meydan okuma olmasıdır.

Milenyumun Gölgesi ve Nihai Geri Sayım: Baudrillard'ın Son Tezi

Baudrillard 1998'de milenyum konusunda son iki makale daha yayınlamış ve nihai çözümlemelerini ortaya koymuştur. Önceki tartışmalarda geçen pek çok ana temaya bu iki makalede de rastlanabilir. Yine bu iki makale, Baudrillard'ın 1970'lerden sonraki çalışmalarının çok iyi bir özeti niteliğindedir.

Baudrillard özetine sıradan bir olayla ilgili gözlemlerini anlatarak başlar. Paris'teki Pompidou Merkezi'nde bulunan dijital bir saat 2000'e kaç milyon saniye kaldığını göstermektedir. Bu saat yüzyılın sonunun mükemmel bir sembolüdür, çünkü zamanı geri saymaktadır. Baudrillard bu fenomende, Batı kültürünün tarihle ilgili olarak yaşadığı özgün krizi yakalar. Zira geri sayım sadece yeni milenyumumuzla bir bombaymış gibi yüzleşmemizi değil, ayrıca zamanı, bir birikmeden ziyade eksilme ve tükenme olarak kurgulamamızı temsil eder. Baudrillard'a göre, tarih ve zaman, geçmişteki bir başlan-

gıç noktasından başlayıp ileriye doğru büyüyen değil, sıfıra doğru azalan şeylerdir artık. Bizi burada ilgilendiren ise Baudrillard'ın söz konusu süreci ve onu doğuran kültürü nasıl analiz ettiğidir.

Baudrillard'ın daha sonra öğrendiğine göre, Pompidou Merkezi'ndeki saat daha geri sayım bitmeden yetkililerce yerinden sökülmüştür. Yetkililerin bunu milenyumcu etkileri önlemek için mi, yoksa küresel medya kuruluşu CNN'nin "Y2K" diye adlandırdığı 2000 Yılı'nın daha başında gerçekten bir olaya neden olacağından korktukları için mi yapmışlardır? Projenin kaldırılması Baudrillard açısından da önemlidir. Milenyum döneminin olayları, özellikle Y2K olayı hakkında bazı ipuçları vermektedir. Pek çok kültürün herhalde umurunda bile olmayan "sayısal sabitleme"nin bir olay-değil'lik oluşu, yüzyılın sonunun gerçek önemli sonucunu - yüzyılın bittiğini- gizler niteliktedir. Sayısal olayın sihri, potansiyel bakımdan önemli olabilecek öteki olayları dondurmaktadır. Avrupa, tek para, klonlama ve başka olaylar, beklenmekte olan hiçlikte ya da yaklaşan Y2K "kuyruklu yıldızı"nın gölgesinde

tartışma dışı kalmaktadır. Bu hareketsizlik seçim tarihleri (ya da başkanlık skandalları) gibidir: Siyasal hayat bunlar yüzünden bir yıl önceden ya da daha fazla bir süre donup kalır. Oluşan boşluk ise geri dönüşümler ve pişmanlıklarla doldurulur. Sadece (siyasal açıdan noksansız bir bilanço çıkarabilmek için), yüzyılımızın kara para aklama, vicdansızlık ve gezegenimizin kirlenmesi gibi olgularıyla ilişkilerimiz değil, etnik ve ırksal "temizlik"le olan ilişkimiz de yeniden dönüştürülür ve aklanır.

En ender girilen yollarda, *öteki* tarihten bakıldığında önceden tahmin edilemeyen ve beklenmeyen olayları arıyor ve "son" problemi olarak dile getirdiğimiz soruya yanıt arıyoruz: "Tarihin sonunda mıyız, ötesinde mi, yoksa hâlâ sonsuz bir tarihin içinde mi?"[51] Yüzyılın tarihi zaten bitmişse ve biz bu tarihi sadece durdurulamaz bir kriz olarak yeniden ve yeniden yaşıyor, iştahsız bir boyut içinde böyle bir sonun olanaksız olduğunu görüyorsak, milenyum gölgesinin üzerinden nasıl atlarız?

Baudrillard bu noktada sonun ötesinde neyin bulunduğu sorusunu sorar:

Evet, sonun ötesinde sanal gerçeklik vardır; yani, sonun ötesinde, tüm fizyolojik ve toplumsal işlevlerimizin (bellek, duygu, zekâ, cinsellik, çalışma) adım adım gereksiz hale geldiği, programlanmış bir gerçekliğin ufku vardır.[52]

Bizim sorunumuz, ilerlemeci olmayıp parçalanmış bir küreselleşmede, modern büyümenin değil, fazlalığın (*excroissance*) dünyasında gerçekleşmeyen olaylarla uğraşıyor olmamızdır Baudrillard kendi milenyumuna 1980'lerden beri parlayan yeni bir boyut daha katar: Uç fenomenlerin çoğalıp hızlanması eskinin modern tarihsel süreçlerini geride bırakmakta ve bu nedenle, örneğin eski hareket ölçeklerine sığmayıp üssel kudrette gerçekleşmektedir. Artık değişim yoktur, "hız sınırlarını aşan" bir geçiş vardır. Artık düşünceler aşırılıkla sonlanmakta, tarih bir enformasyon olarak ve naklen haber biçiminde sona ermektedir. Terry Gilliam'ın filmi *Twelve Monkeys*'de (On İki Maymun) gördüğümüz üzere, çizgisel zaman artık tersine çevrilebilir ve böylece bizler, "bizsiz dünyanın nasıl olacağını, bizim yeryüzünden silinmemizden çok sonra

dünyanın nasıl bir yer olacağını görecek şekilde, insan türünün ortaya çıkmasından bile önceki dünyayı yeniden yaratabiliriz. Nihayet, yeniden bir köken icat edebiliriz, fakat kesin sınırları belli bir simülasyon olarak."[53]

Her şeyi yeniden yaratmak "terapötik" bir saplantıdır ve enformasyon olayın "buradayok"luğunun karşılığında, bu durumun bir paydaşı olarak belleğin "burada-yok"luğunu içerir. Bu özellik kendisini, sanatın yaratıldıktan sonra doğruca müzelere gittiği, tarih sınavından geçme şansını bulamadığı kültürel fosilleşmede gösterir. Geçmişin suretini yeniden yaratarak şimdiyi unutmaya çalışan saplantısal nevrozda da, nesneler tarihin elinden geçmeden birer miras haline getirilir. Spielberg'in *Jurassic Park* filmi, dinozor DNA'sı klonlarının birdenbire ortaya çıktığını ve fosilleşmiş geçmişlerinin kalıntılarını imha ettiklerini, sonra da insanlarca yok edildiklerini anlatır. Baudrillard, *bizlerin* simüle edilmiş kökenler ile simüle edilmiş sonlar (fosiller ile klonlar) arasında sıkışıp kaldığımızı söyler. Öldüğünü ve geçmişte kaldığını sandığımız, karmaşık ve hassas sistemimize darbe vurmak üzere geri

dönen şeylerin kurbanı durumundayız. AIDS'le birlikte, geri sayımın bir parçası olarak ölümün bile rolü öne çıkmaya başlamıştır.

Baudrillard argüman zincirinin bu noktasında patafiziksel açıklamaları devreye sokar: "Tarihin sonu" tarihin hilelerinden birisidir sadece. Tarih, bizi sonunun olduğuna inandırmıştır. Oysa bu sırada savaşları, etnik çatışmaları, milliyetçi ve dinci ayaklanmaları tarihin bir parçası olarak tekrarlamak ve anlamlarını bu şekilde değiştirmek suretiyle *öteki istikamete doğru ilerlemeye* başlamıştır bile. Tarihsel geçerliliklerini kaybeden olaylar, haberlerin siyasal-ötesi sahnesinde yeniden yaymlanabilmekte, böylece dublaj, post-senkronizasyon ve altyazı geçme aracılığıyla yeni hakikatler yaratılabilmektedir. Fakat *dünya teknolojiyi aldatmış* da olabilir. Yalnız bu radikal sonucu tartışmaya geçmeden önce, bu sonucun işaret ettiği milenyum düzenini açıklamakta yarar vardır.

Milenyumcu Dünya Düzeni: Küreselleşme, Tekillik ve Evrensel

Küreselleşme teknolojilerin, piyasaların, turizmin ve enformasyonun küreselleşmesidir. Evrensellik değerlerin, insan haklarının, özgürlüklerin, kül-

türün ve demokrasinin evrenselliğidir. Küreselleşmeyi tersine çevirmek mümkün görünmüyor. Oysa evrensellin, tükeniş yolunda olduğu söylenebilir.[54]

Baudrillard'ın fragmanlara yer veren denemeci üslûbu, milenyumcu çağın kötü durumunu katı ve tutarlı bir bakışla yorumlayışının okurun dikkatinden çoğunlukla kaçmasına yol açmaktadır. Onu eleştirenler, Baudrillard'ın statükoya bahane aradığı, eşitsizlik, adalet ve tahakküm mevzularına giremediği veya kurumlar, ideolojiler ve çokuluslu sermayeyi doğrudan eleştirmekten çekindiği konusunda hemfikir oladursunlar, Baudrillard kültür ve toplumun değerleri ile işleyişinin temelini oluşturan varsayımlara ve ister sağcı ister solcu olsun, düşünürlerin önerdiği çözümler ile okumalara radikal biçimde başkaldırmaya çaba gösteren birisidir.

Baudrillard'ın senaryosu yalındır. Milenyum çağında, küresel bir mübadele sistemi, değerlerde evrensellik, dil, kültür ve bireyler gibi biçimlerde olduğu kadar şans, kaza ve talihsizliklerde de *tekillik* egemendir. Eşitlik, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerler meşruiyetleri ve otoritelerini bir ölçüde kaybetmekte olduklarından, tekillikler (birey-

sel, düşmanca biçim ve kültürler) arasında köprü kurma ve bütünleştirme kapasiteleri de gittikçe azalmaktadır. Küreselleşme bu evrensel değerleri süpürüp yok ederler, geriye kalansa sadece "vahşi devlete geri dönen ve kendi vasıtalarıyla püskürtülen tekilliklere üstün çıkmış, her şeye kadir güçteki küresel tekno-yapı olur."[55] İnsancıl gayretler önceden kestirilemeyen sonuçlara yol açmaktadır. Baudrillard'm şaka yollu belirttiği gibi, "yüksek-çözünümlü demokrasi"de ekranlara hava durumunda gördüklerimize benzeyen insan hakları tabloları çıkacak, insan hakları ihlalleri dünyanın her yerinde anında yayınlanacaktır. Fakat bu, durumu fiilen daha da kötüleştirmekten başka işe yaramayacaktır.[56]

O halde, tarihin evrensel değerlerince tarihsel bakımdan tamamlanmamış olan, sadece birleştirilmiş bir dünyayı görebiliyoruz. Ancak küreselleşme hem istikrarsızdır, hem de "aydmlanmacı" bakış açısının etnik, dinsel, dilsel, mizaci veya nevrotik biçimlerde gerçekleşen şiddetli, anormal ve akıldışı tekrar edişlerine karşı korumasızdır.

Bu çerçeve Baudrillard'a, küresel olan ile tekil olan arasında oynanan milenyum oyu-

nunun ironik tekrarlarını ve önceden kestirilemeyen olaylarını saptama olanağını sunar. Baudrillard'm küresel düzenin etkilerine ayak uydurma yeteneği, pek çok eleştirmeni, evrensel değerlerin küreselleşme nedeniyle aşırı zorlandığı ve tekillikler yüzünden geçersiz kılındığı bir çağda arkaik, hantal ve uygunsuz gibi görünen felsefi ve siyasal düşünce modellerine sığınmaya zorlamıştır.

Ayrıca Baudrillard, insancıllık, demokrasi, konuşma ve enformasyon özgürlüğü gibi evrensel değerlerin tersine çevrilebilirliğini vurgulayarak, bunlar küresel düzeyde baskıcı biçimlere dönüşebileceklerine dikkat çeker. Örneğin geç yirminci yüzyılın "Duygusal Düzen"i, bir zamanlar Batı'nın "Üçüncü Dünya" denilen bölgeyi sömürmesini uygun bir biçimde lanetleme, aklama ve affetme olanağı verir. Daha önemlisi, günümüzde bu fukaralığın, "sadaka yamyamlığı" biçiminde sunularak ahlaki ve duygusal bir sömürünün sürdürülmesidir. Merhamet ve şefkatin yerine, başkalarının yoksunluğunu seyretmeyi koymuş durumdayız. Baudrillard'm iddiasına göre, bu yeni bir enerji kaynağı olup, "Dördüncü Dünya"yı (güney yarımkürenin kuşat-

ma altındaki yörelerini) âdeta bir miras gibi idare eden ve Batı'nın kendini arındırıp aklamasına olanak tanıyan bir güçtür.[57] Bunun ardından uluslararası dayanışmalar, insancıl müdahaleler ve kan emici korumacılık gelecektir. Baudrillard bunu acı bir alayla dile getirir, çünkü esas sorunlar Batı'nın hamurunda saklıdır: Bütün bunlardan çıkar elde etmek adildir, yaklaşımıdır. Gerçekten, bir uyuşturucu madde gibi felaketlere ihtiyaç duyuyoruz ve fakir ülkeler bunları sağlıyorlar. Biz ise böyle davranarak krizi ertelemiş ve medyanın desteğiyle felaket getirici yamyamlıkları bitirip tüketmiş, insancıl yardımlar aracılığıyla da ahlâkımızı sürekli kılmış oluyoruz. Küresel gerçekliğin bu şekilde üretilmesi iktisadi yardımların azgelişmişliğin devam etmesini sağlamasına benzemektedir. İkisi de felaketin sürekliliğinin teminatıdır.

Gerçekten de Orta Doğu, Güney Doğu Asya ve Latin Amerika gibi yöreler haddinden fazla felaket üretmektedir. Onların selleri, depremleri, açlıkları, ekolojik felaketleri ve katliamlarının karşısında, bizim birkaç değersiz tornadomuz, insan elinden çıkma iktisadi çöküşlerimiz, otomobil kazalarımız,

bilgisayar virüslerimiz, milenyum böceklerimiz ve tabii önceden programlanmış genetik ve sibernetik sorunlarımızın kafi bile olmaz. O yörelerin sembolik bir üstünlüğü vardır ve bizler orada meydana gelen İncilvari ve ihtişamlı olaylara gıpta ederiz. Tanrı bizi görmezden gelmektedir. Tüm bunlara ek olarak, Batı, fiyatlardaki ani çöküşler nedeniyle bağımlı olduğu bu hammaddelere iyice az para ödeyecektir. O yörelerin ülkeleriyse yaşamlarını idame ettirebilecek tek yüksek fiyatlı (yasadışı) malı (uyuşturucu maddeleri) ihraç edecekler, dünyaya olan borçlarını fantastik fiyatlarla dejenerasyon ve ölüm ihraç ederek ödemeye çalışacaklardır.

Evrensel olanın küreselleşmesinin dışındaki tüm biçimlerin etkisizleştirilmesinin sonucu kendi kendimizi imha etmektir. Hastalık, ölüm, olumsuzluk, şiddet, gariplik, ırksal ve dilsel ayrımlar farklılık adına ortadan kaldırıldığında, ortalığa tamamıyla olumluluk yaymak için tekilliği yok etmiş oluruz. Oysa bu, kendi imhamızla sonuçlanan bir gelişmedir. Milenyumcu umudu, tıpkı küresel ısınmanın soğuğun ve zorluğun bir işareti olması gibi, talihsizlik işaretleri arasında arıyoruz.[58]

Baudrillard'ın insan haklarını hor görmesi, bu tür değerlerin bitmek bilmeyen olumluluğunun dünyayı aşağılayan bir bakış açısını sakladığı şeklindeki argümanına temellenir. Dolayısıyla Baudrillard, hayata saygı gösterilmesi gerektiğini (hiçbir düşüncenin uğruna ölmeye değmediğini) savunan lobicileri, fikirlerin ve insanların önemsizleştiği bir hali, risk ve fedakârlık gerektirmeyen bir alana çekmekle suçlar. Hayatını riske atmayı reddetmek, hayatını mahvetmekten daha kötü bir şeydir ve temelden nihilizmdir. İşte Baudrillard bu nihilizmi reddetmektedir.

Buna Batı'nın her şeyi riske atanlara acımasını eklediğimizde, Baudrillard'ın gerçekliğe bakış açısı netlik kazanır. Bu durum, gerçekliğin kurtarılması gerektiğini düşündüğü için Batı adına bir sorundur. Örneğin Saraybosna'daki insanlar, gerçekliği, hiper-gerçekçi bir medya ve insancıl tacizlerle korumayı isteyen paniğin yönlendirdiği çabalarımıza zorla dahil edilirler. Baudrillard bu durumdan şikayetçidir: "Kanın aktığı yere gidip gerçekliği kendimiz için tekrar kazanmak zorundayız.[59] Fakat "kurbanlar" diye ifade edilen insanlar böyle bir sorunla karşı karşıya değil-

dir. Çünkü yaptıklarının herhangi bir amacı olmadığı gibi kendilerine acımazlar da. *Onların gerçekliğinin var olmaması gerektiğini savunan iddiamız, aslına bakılırsa, tam olduğu haliyle var olan bir gerçekliktir.* "Gerçek" olmanın anlamı budur ve haliyle oldukça ender rastlanan bir deneyimdir.

Benzer bir sorun, demokrasinin gelişmesi ve ırkçılığın sahte genetik ve kuramsal haklılıklarının gözden düşmesiyle birlikte ortadan kalkmış olması gereken ırkçılıkta görünür. Yine de, kültürlerin tekilliğinin erozyonu, gerçek yabancılığın kalkmasıyla, benliğin kendi eliyle yarattığı yapay ötekiyle fobi ilişkisine girmesine neden olmuştur. Irkçılık, tüm gezegeni saran şenliğin ve kayıtsızlığın yan ürünüdür.

Irkçılık, çaresizlik içinde, iblis biçiminde mücadele edeceği bir ötekiyi arar. İnsancıllık da yine aynı çaresizlikle yardım edilecek kurbanlar şeklindeki ötekiyi arar ... Günah keçisi, artık avladığınız değil, bahtsızlığına yandığınız kişidir. Ama hâlâ günah keçisidir ve hâlâ aynı kişidir.[60]

Baudrillard akla uygun, mantıksal ve ilerici çözümlerin düşünülemediği bu durumun çaresizliğini vurgular. Yine de, küresel-

leşmiş zihniyetle ilgili bütün teşhislerinin arasında, kendisini küreselleşmiş bir halde bulan sistemin zayıflığı yatmaktadır. Milenyum basitçe teknolojik aklın zaferi değildir.

Aşırı, Viral, Metastatik: Çoğalıp Yayılma Olarak Y2K

Siyasal, toplumsal, iktisadi, cinsel ve estetik alanlar neredeyse sınırsız derecede genişleyince, çok daha şeffaf hale gelmişlerdir. Yayıldıkça, kendileri olarak var olma halleri azalmaktadır. Baudrillard şu aşırıya kaçan milenyumcu dünyayı, milenyumcu formlarımızın toplumsal kimlikten tutun internet virüslerine kadar bir dizi fenomen üzerindeki etkisini metaforik olarak tarif edecek biçimde ele alır.

Baudrillard milenyum çağımızı, ikisini de modern büyümeden normal dışı şişmeye geçişin, "hareket ve değişimden *stasis, ekstasis* ve *metastatis*'e geçişin" örnekleri olarak gördüğü müstehcen ve şişman bir çağ olarak tarif eder. Bu formlar "son"a aşırılık boyutunu katmakta, "irileşme, çoğalma, zincirleme reaksiyon ve taşma gibi biçimlere vardırmaktadır. Üstelik ihtiyaçtan değil, kesinlikle tam tersi nedenlerle."[61]

Gördüğümüz gibi bu, Vattimo'nun, bilim ve teknolojinin sanat ve kültür aracılığıyla yavaş yavaş "kontamine" edilebileceği, böylece keyfi gerçekliğin açığa çıkarılabileceği düşüncesinden çok ötelerde bir yerdedir. Baudrillard'ın versiyonu çok daha viral ve aşırıdır.

Söz konusu süreç, yadsımaya son veren ve aşırılık aracılığıyla imha yoluna giden bir tür total pozitifliğe varır. Bu süreçte özgürlük kurtuluş eliyle, hakikat doğrulama eliyle, cemaat iletişim eliyle yok edilir, formlar enformasyon içinde boğulur ve tarih "olay" denilen şeyle sona erdirilir. Âdeta bir kanser ya da bilgisayar virüsü gibi, milenyumun olayları tuhaf, tesadüfi ve kaotiktir; tarihsel akıl çerçevesiyle algılanıp kavranamaz. Artık ütopya, tarih içinde hayatın nasıl değiştirilebileceğine (azami ütopya) ilişkin birşey değil, tarihin kısa devre yapmasından sonra nasıl *hayatta kalınacağıyla* ilgilidir; yani, asgari bir ütopyadır. Teknolojimiz bile bunu gösterir niteliktedir: "Bilgisayarlar onları, mükemmelliğe erişmekten ve sınırlarını zorlamaktan alıkoyan, bir dizi işlevsel Gremlin, elektronik virüs ve başka negatif yan etkilerle donatmışlardır."[62]

Bizim "kusursuz cinayet"imiz, gerçekliğin tamamen bütünleşik ve kusursuz bir versiyonunu hazırlamak, bir zamanlar tarihte yer almış olduğumuza işaret eden bütün izleri temizleyerek birer tarihsel özne olarak bizlerin bu gerçeklikten geri çekilmesi şeklinde olacaktır. Ne şanslıyız (şanssısız) ki, böyle bir şeyi yapamayacağız. Çünkü bakteriler, virüsler ve felaketler, kusurlu oluşumuzun göstergesi işlevini görmeye ve simüle edilen dünyamızdaki "imza"larımız olmaya devam edecektir. Var olduğumuzu hayal edebilmemizin teminatı bunlardır.

Her yerde anormal olay ve insanlar, ya kendilerini sınırlarını aşan sistemi tanımlayan "aşırı fenomenler" olarak sunuyorlar, ya da ölümcül stratejiler, bir sistemin başlangıçtaki amaçlarını tersine çeviren birbiriyle uzlaşmaz öğeler olarak gösteriyorlar. Bunlardan birincisi, uç noktasına gelmiş bir sistemle nitelenirken (örneğin, bir enformasyon sisteminde işlenmesi yıllar alacak kadar veri depolanmıştır); ikincisi, örneğin bireysel bir başarısızlık, bozukluk ya da hatanın toplumsal programların doğrudan sonucu olarak geri tepmesidir.

Böyle bir senaryoda bizler, artık milenyumdaki insanın durumuna ilişkin nelerin geçerliliğini koruduğunu değerlendirebilmeliyiz. Bu felaket denkleminde türümüzün şansı nedir? Artık sadece genetik bir kod olan insanlığın önünde ne gibi olasılıklar vardır?

2000: İnsan-Sonrası Durum

Yaşadığımız çağdan önce Hegel, Marx, Frankfurt Okulu ve Situasyonistler, yabancılaşmanın sona ermesinin, öznenin (yani bizlerin) hayatla, çalışmayla ve kültürle otantik olmayan ve yabancılaşmış bir ilişkiden özgürleşmesinin hayalini kurmuşlardı. Ne yazık ki, onları insan öznenin özgürleşmesi hayalleri, dehşet verici derecede gerçeğe dönüştü. Hümanist özne yabancılaşma sona erdikten sonra kazanılan özgürlükte kendisine kavuşamadı ve her şeyini feda edeceği bir öznelliğe değil, sadece tatmin olmuş bir kimlik sahibine dönüştü. Özgürlüğe ilişkin bütün rüyalar kaybolmuştu.

Arzu, beden ve seksin İlerleme, Aydınlanma, Devrim ve mutluluk gibi birer ütopya olduğu anlaşılacaktır. Zaten artık kanserden korktuğumuz için

güneşten sakınmaya bile başladık (belki de bir gözümüz bedenlerin yeniden canlanmasına çevrildi), tehlikeli olduğu için seksten vazgeçtik, kendimizi herkesin içinde giderek daha az ifade etmeye başladık ve sigarayı, içkiyi, cinsel ilişkiyi bıraktık. Yeni Siyasal Ekoloji yükselişte. Kişisel denkleminize dikkat edin! Aklınızı, türümüzün hayatta kalmasına çevirin ve mümkün olduğunca az eğlenin![63]

"Yeni-Bireycilik" kavramı, bir zamanlar özgür irade ile yabancılaşma arasındaki mücadeleyle öznelliği şekillendirmeye çalışan burjuva bireyciliğinden sonraki toplumsal varlığı anlatır. Yeni-birey performans, atletiklik ve girişimcilik kahramanlığıyla nitelendirilmektedir. Yabancılaşma, özneye eskisinden daha farklı olabileceğinin hayalini verdiği halde çoktan terk edilmiş bir lükstür. Yabancılaşma "kimlik mantığı"na mağlup olmuştur: Milenyumun öznesi, *bizatihi kendisinin aynısı* olmuştur ve diğer öznelerle radikal ötekilikten ziyade *farklılıkla* ilişkilendirilmiştir. Baudrillard'ın iddia ettiği gibi: "Kimlik, kendi saçmalığıyla patetik bir hayaldir. Yapacak daha iyi bir şey olmayınca kendinizi kendiniz olarak hayal edersiniz. Bütün tekillikleri kaybettiğiniz zaman bu rüyayı görmeye başlarsınız."[64]

Söz konusu dönüşümü genetik devrim çerçevesinde gözlemek mümkündür. Hümanizm bir zamanlar bir insanın erdemi, yetenekleri, özü, nitelikleri ve doğuştan gelen özgürlüğünü hayata geçirme hakkına sahip olmasıyla tanımlanırken, artık hümanizma, bireyi bir kimlik ve bir tür olarak *muhafaza etmeyi* dileyen insan haklarıyla çerçevelenmektedir. Fakat Baudrillard, artık teknokrasi kendi "benliklerimiz" üzerinde herhangi bir hakkımızın olup olmadığını belirlemenin çok zor olduğu kanısındadır. Neredeyse bütün genomumuzu maymunlarla, biraz daha az bir kısmını da farelerle paylaşmamıza artık teknokrasi karar verdiğine göre, yine, insan genomunun yüzde doksanının artık olduğu ve varlığımız açısından gereksiz sayılabileceği düşünülmektedir. Böyle bir şeyi haklı olarak kendimizin sayabilir miyiz?

Baudrillard bu soruyu sorarken, hümanizmin özgürlük ve aşkınlık fikrinin kendi türümüze uygulanan sonsuz deneylerin genetik düzeni sonucu geçersizleştiğine işaret etmeyi amaçlar. Artık evrim, doğal seçme ve ölüm efsaneleri bir kenara itilmiştir. Hararetle aranan şey yapay, "evcilleştirilmiş" ve teknik ölüm-

süzlüktür.[65] Bu da insani olmayan ile insani olan arasındaki sınırın ortadan kaldırılmasıyla gelen yok oluşun başka bir biçimidir. Fakat söz konusu "ölümsüzlük" herhangi bir uzlaşmaz ya da "kötülük" içermeyecek, çünkü virüsler, bakteriler ve bunları besleyen tehditler tamamıyla yok edilmiş olacaktır. İnsan türü böyle bir sıhhileştirme sürecinde bütün bağışıklık sistemini kaybedecek ve herhangi bir hayale ya da tehdide fırsat vermeden bizzat kendiyle yüzleşecektir. Bu bir felakettir.

Baudrillard'a göre, bir zamanlar insanlığa has olan işaretlerin artık ortadan kaybolduğu aşikardır. Rüyalar, ütopyalar, idealize edilmiş projeler, ölüm ve bedenin hayati yanılsamaları ile sembolik uzamı "yeni düzen" tarafından yok edilmektedir. Arzu bile tartışmalı bir hale gelmiştir, çünkü kadın ile erkek arasındaki kökten başkalık, yerini amaçsız sekse dayalı milenyumcu klonlamaya terk etmiştir. Üreme için cinsel işlevlere gerek kalmayacaktır. Geriye kalan, sadece saf bir anatomik ayrımdır. Yani, gerçek ötekilik transseksüel çağdaki "yönelim" çatışmaları içinde çöküp gidecektir. Cinsel ilişki artık yoğun bir bakışla baştan çıkarma yerine, yeni birtakım makinesel ritü-

ellerle bilgisayarla bağlanma, yazılımları birleştirme ya da iletişim kurma şeklinde bir ilişkiye dönüşmektedir. Ötekiliğin yerini farklılık almıştır. Bize kalan aşırılıklar, öznenin tasarlayıp yansıttığı uç biçimlerden ibarettir. Örneğin cinsel kimlik, erkeklerin kadınları pornografide histerik biçimde karikatürize etmelerine neden olmuştur. Kadınların buna verdiği histerik yanıt ise, erkekleri cinsel tacizciler konumuna getirmektir. Aslında bunlar, aynı histerik kayıtsızlığın iki ayrı yüzüdür.

Beden, sadece teknoloji ve bilimle radikal ve gözle görülür değişimlere uğramamış, zihniyet açısından da değişmiştir. Milenyumun bedeni, erkeklerin kadınlara yaklaşımları ve kadınların erkeklere karşılık verişleri (fetişist bir yatırım ya da kült olarak) şeklinde ele alınmaktadır. Beden, bir kusursuzluk modeline yakınlığı ve uygunluğu ölçüsünde heyecan verici bir nesnedir şimdi. Bedenin, bir "öteki" ya da aşkın ideal ile ilişkilendirilmesi devri kapanmıştır. Beden, ötekiliğin kara büyüsünde yerine, kimliğin ak büyüsünde hünerli kılınmaktadır:

Vücut geliştirmede de böyledir: Bedenine, sinirler ve kaslardan oluşan bir elbiseye girer

gibi girersin. Bedenin kaslı değildir, kaslaşmıştır. Aynı şey beynimiz ve karşılıklı ilişkilerin toplumsallığı için de geçerlidir: vücut geliştirme, beyin fırtınası, kelime işlemci.[66]

Kaslarımız, bir "karakter zırhı"na benzer. Nasıl kadınlar eskiden kendilerini birtakım imajlar ve ideal bir benlikle kurdukları narsist ilişkiyle sarıp sarmalıyorlardıysa, şimdi de, vücut geliştirme rahatlığı cimnastiğin ego-idealiyle silip atmaktadır: (gergin, kasılmış, yapay biçimde kendine göndermeli ve soğuk.)

Tüm bunların kaynağı, Baudrillard'ın "öteki"nin ortadan kayboluşuna ilişkin geriye artık özne-olmayan özneyi bırakan analizdir. Çünkü öznellik, ötekilik veya yabancılaşmayla bir mücadeleyi varsaymaktadır. Elimizde kala kala, yapay bir ötekilik geliştirirken "öteki"leri yok eden devasa kimlik çeşitleri kalmıştır. Bu durum, eskinin şizofrenik ve yabancılaşmış aşkınsal deliliğinden farklı olan, otistik, izofrenik, yoğun biçimde totolojik,[67] yatay, çırpınan bir deliliktir. *Modern birey milenyumun Tıpkılık'ına yer açmaktadır.* Bizzat kendisine sunulmuş olmamaktan duyduğu kızgınlığı yaşayan modern histerikten[68] sonra, "sahne

artık orada olma"nın yoğun varoluşuna tepki gösteren postmodern *alerjike* kalmıştır.

Milenyumun "beden ahlâkı" Marx'tan vazgeçebilmemizin garantisini sağlar. Enerjimizi artık emekle ilintili olarak değil, boş zamanla, hatta sanal sakatların[69] (yani bilgisayar tuşlarını, otomobilleri veya başka tür protezleri kullanan herkesin), vücut geliştirerek, step yaparak ya da türlü türlü yeni egzersizler bularak "stres"atabildiği spor salonlarıyla ilgili olarak harcıyoruz.

Baudrillard, kendi bedenimiz, benliğimiz, ötekimiz, doğamız haline gelme taraftarı olmadığı gibi bunlara yönelik egzersizlerle uzlaşma taraftarı da değildir. Aynı şekilde erkek ile kadın, iyi ile kötünün uzlaşmasının da taraftarı değildir. Yeni Uluslararası Hijyenik Düzen, jogging yaparken, koşarken, bedenleriyle fobi derecesinde ilgilenirken, kendilerini azami ölçüde gerçekleştirmeye çalışırken ve kendilerinin mahkûm ettikleri kölece işleri yaparken her yerde görülebilir.

Doğanın böyle bir senaryoda bize bahşettiği şan, kader, fetih ve tüm riskler, giderek daha ince icra ve deneylerle bedenin kendisine başkaldırısına bürünmüştür. Özürlü olimpi-

yat sporcularının şanslarını arttırmak için bedenlerine zarar vermelerinin veya sakatların Klimanjaro'nun zirvesine çıkmaya çalışmalarının nedeni budur. Milenyumun yeni-bireyi, risk dolu kaderle yüzleşmek yerine yeni riskler *icat etmektedir*. Bu yeni birey hayatta kalmanın koşullarını yapay olarak yeniden yarattığından, hayatta kalma mücadelesi ortadan kalkacaktır.[70] Artık daha yüksekler yoktur, sadece tehlikeli sporlar vardır.

Dolayısıyla, milenyum kahramanlara ve mukadderata göre tasarlanmış değildir. Tam tersine, milenyumun yeni-bireyinin baskın kimliği, mağdur kimliğidir. "Yeni mağdur düzeni", ötekiliği perişan, yoksun, küskün ve engelli özneler çevresinde düzenler. Mağdurun stratejisi, kendisini suçlu vicdanın bu "nekrolojik aynası"nda görmeye çalışmaktır.[71] Herkes kafayı, yeni bir sözleşmede mağdur olarak, inançsızlıklarına bir tepki olarak, hayatlarından kendilerinin sorumlu olması gerektiğini buyuran bir tepki olarak, devletlerine felaketi çağıran ve geri dönüştüren (cinsellik, sigara, alkol, hız ve kürtaj dahil olmak üzere yirminci yüzyılın bütün özgürlük kazanımlarından vazgeçilen bir süreçtir bu) bir tür

olmanın sonucu olarak statü elde etmeye takmıştır. Özgürlüklerine kavuşmuş olan bütün edimler birer birer iptal edilmekte ve mağdurlar açısından zararlı görülmektedir.[72]

Demek ki, artık herkes özgürleşmiş ve kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiği söylenmişse, insanlar özgür olmak istemedikleri gibi bir gerçekle yüz yüze kalacaklardır. Baudrillard, bunun bir paradoks olduğuna dikkat çeker: "Özgürlüklerine kavuşmuş insanlar sanıldığı gibi asla çocuklar, köleler, kadınlar ya da sömürge halkları değildir. Her zaman, başkalarıdır kendilerini *bunlardan* özgürleştiren... Bu nedenledir ki, çocuklar, ebeveynlerin hep öyle kalmaları ya da mümkün olduğunca geç bir zamanda ebeveynlikten vazgeçmelerini sağlamak için dramatik bir mücadele verirler ..."[73] Baudrillard'ın çözümü, Saraybosna'dakine benzer: Mağdurların olmadığı, hep kötülükten doğan ve hiç talihsizlik yaratmayan bir savaş vermek.[74]

Toplumun perişanlığı ve muhtaçlığı, sosyologların inceledikleri sosyal nesnenin açıkları ve talihsizliklerini sergileyip katladıkları siyasal ve sosyolojik söylemlerle derinleşmektedir. Tarihçi Michel Foucault'nun belirt-

tiği üzere, bir zamanlar kültür cinselliği ifşa etmekten büyük bir haz alırken,[75] artık cinselliğin sefilliğinden dem vurmaktadır. Siyasal dürüstlük, milenyuma özgü bir aklama aracı olarak, zencileri "renkli tenli", sakatları "farklı yetenekteki", hayat kadınlarını ise "seks işçileri"ne dönüştürmüştür. Baudrillard'a göre bu öyle bir sağaltmadır ki, "gizlemeye çalıştığı şeyden daha müstehcendir."[76] Böyle bir kurguda, örneğin AIDS mağdurlarının bireysel kaderleri ve kurbanvari kimlikleri artık duygusal bir bulaşıcı hastalık olarak görülmekte ve kendine acıma ile kendinden nefret etmeye yol açmaktadır. Bu sürecin ulusal düzeydeki yansımaları, birtakım zihinsel ölüm abideleri olan ve vicdan sızlaması ile ulusal birlik duygusunun pornografik örgütlenişinin toplu kefaretlerine benzeyen Live Aid, Comic Relief, Children Aid ve World Aid'dır.

Y2K'da milenyumun yeni-bireyinin durumunu ve insan türünün kader-olmayışını böyle özetleyebiliriz.

Milenyumun Ötesi: Anti-Baudrillard, Hayati Yanılsama ve Ayna İnsanının Dönüşü

Jean Baudrillard'ı, filozofların tasarladığı akılcı ve ahlâki yargılar projesini batırmakla

veya insanla ilgili gerçek adaletsizlik, sefalet ve tahakkümleri "açıklayamamak"la itham etmek haksızlık olur. Christopher Norris, Douglas Kellner, Alex Callinicos ve Kantçı ya da Marksist geleneğe sadık başka yazarlar, Baudrillard'ı eleştirmeyi kendilerine görev bilmiş, Baudrillard'ın kuramlarına "çöplük kuramı" yakıştırmasını uygun görmüş ve onu felsefenin yerine sanatı, hakikatin yerine değeri, gerçekliğin yerine imgeyi, yani Kant'ın yerine Baudelaire'i koyan modernist duyarlılığın parçası olmakla suçlamışlardır.[77]

Yine de pek çok kişi, durumumuz konusunda Baudrillard'ın da yorumda bulunma hakkını savunmaktadır. Örneğin ünlü sosyolog Zygmunt Bauman, Baudrillard'ı akılcı nedenlerle eleştirenlere karşı çıkmış ve eleştirinin mutlak ve evrensel bir hakikat zemininde yapılmasının gerekli olmadığını savunmuştur. Böyle bir zemine ihtiyaç duyan eleştirmenler, kendi yaklaşımlarının da tarihsel, toplumsal ve gelip geçici dönüşümlerin bir parçası olduğunu kabul etmekte hep zorlanırlar.[78] Chris Rojek'in belirttiği üzere, Baudrillard'ın genel tonu ve üslûbu, kesinlikle kayıtsızlığı ya da mutlu bir tüketimcili-

ği yayıyor değildir. Aksine Baudrillard, "hastalıklı bir toplumun darağacına çekilmiş, her şeyi hayallere kapılmadan, olduğu gibi gören ve işe yarayacak tedbirlerin hemen el altında bulunmadığının farkında birisi gibi"[79] yazmaktadır.

Gerçekten de Baudrillard, kendisini eleştirenlerin standart şikayetlerini bizzat ortaya koyup geliştirir. Bu gerçeklik ve hakikat havarilerinin, dünyadaki pek çok kişi var olmakta bile zorlanırken Baudrillard'ın gerçekliği gözden düşürdüğünü; yoksullardan yana bir zenginlik eleştirisi yapmadığını; devrimlerini hâlâ yapmamış olanlar varken sınıf mücadelesinin itibarını zedelediğini; hâlâ pek çok insan bu haklara kavuşamadığı halde feminizme ve insan haklarına saldırdığını iddia etmektedirler. Ancak Baudrillard, bu iyi niyetli eleştirilerin aslında bir hor görmeyi gizlemeye çalıştığını fark edecek kadar ileri görüşlüdür. Gerçekliğe, hayat sigortasının bir versiyonu ya da bir insan hakkı diyerek ve daha kötüsü insanların sadece varoluşlarının görebildikleri kanıtlarına ümit bağladıklarını ("yarabandı azizliği gerçekliği") söyleyerek, kendisini eleştirenlerin safiyane ve geri zekâlı olduklarını

iddia eder ve bu aşağılamanın, gerçeklik propagandacılarının kendi hayatlarını olgular, olaylar, sebepler ve sonuçlar toplamına indirgeme arzusundan kaynaklandığını savunur: "Kökleşmiş bir hınç her zaman evde başlar."[80]

Milenyumdan Sonra: Baudrillard'ın Final Maçı

Baudrillard, "The End of the Millennium or The Countdown" (Milenyum'un Sonu ya da Geri Sayım) başlığını verdiği makalesinin son paragraflarında milenyum muammasını bir kez daha ortaya koyar, ama herhangi bir çözüm sunmaktan çekinir.

Jean Baudrillard'ın milenyumu, "dünyanın ve onun suretinin kökten oluşumunu ve kökten yanılsamayı ayarlama ve düzenleme olarak", "her türlü içsel tekilliği -olayları, varlıkları ya da nesnelerin içsel tekilliğini- gerçekliğin ortak paydasına indirgeme"[81] olarak görülebilir. Ancak unutulmaması gereken bir şey vardır: Baudrillard'ın milenyumu, her simüle edilmiş nesnenin, her simüle edilmiş kimliğin, içinde patlamayı ve simüle edilmiş gerçekliği parçalamayı bekleyen, yenik bir düşmanı gizleyen bir aynadır.

O halde her yerde nesneler, çocuklar, ölüler, imgeler, kadınlar; yani, kimlik üzerine kurulu bir dünyada edilgen bir düşünce sunmaya yarayan her şey karşı saldırıya geçmeye hazırdır. Zaten giderek bize daha az benziyorlar... Ben senin aynan olmayacağım![82]

Demek ki Baudrillard, sistem evrenselleştiği zaman bile ve bu nedenle tekilliklerin ortaya çıktığı bir durum görür. Aynanın *bu* tarafındaki uç fenomenler (şiddetli mali krizler, AIDS, bilgisayar virüsleri, düzenlemelerin çökmesi ve yanlış bilgilendirmeler) de bu tekilliklere katılmaktadır: İlkel toplumlar, virüsler ya da atom gibi nesneler, bilim ya da antropoloji tarafından bir kez keşfedilince kendi başlarına kalamazlar, çünkü sistemin içine nüfuz ederler. Baudrillard böylece, mikropların zaten karşılıklı etkileşimde bulunduğu ve haşeratın böcek ilaçlarına bağışıklık kazandığı şekilde ilaçlara ayak uydurabildiği hastalıklar yüzünden, tıp gibi akılcı, bilimsel ve teknolojik konuların daha baştan acınacak derecede silahsız kaldıklarını ortaya koyar.

Baudrillard, başka bir düzeyde ise, doğal olayların kazandığı hız daha da banal edimlere yol açmadıkça bir tür şiddetli tepkinin

zeminini hazırlayacak olan "dünya ahmaklığı"nın[83] yükselişinde bir tür ümit görmektedir. Dünyamızdaki uzmanları toplumun ihtiyaçlarını karşılamayı sağlayacak çözümler tasarlamaya çalışırken, bazı kesimlerin dışlanması doludizgin devam etmektedir. Aynı biçimde, zihinsel geri kalmışlık da eğitimdeki ilerlemeyi ortadan kaldırmaktadır.

Baudrillard'ın çözümlerinden birisi, bizimkinden farklı olan, "gelişme" geçirmemiş ya da neyse ki bunu başaramamış dünyalara bakmaktır. Gelecek, böyle ergenlik evresindeki, kafası karışık, hümanizm ve akıl gibi tarihsel kategorileri yaşamamış toplumlardadır.

Baudrillard, "The End of the Millennium"un son paragraflarında çevremizdeki her şeyin kendi sınırlarını aştığı ve fizik ile metafiziğin ötesine geçtiği patafiziksel bakış açılarına yer verir. Bu aşama, diye yineler, ironik bir aşamadır. Buradan Heidegger'in teknoloji görüşünün ("Teknoloji metafiziğin zirvesidir") bile ötesine geçip, bilim, medya ve teknolojiyi ironik bir açıdan ele alabiliriz.

Bu kader, teknolojinin kitleleri denetlediği, manipüle ettiği ve yabancılaştırdığı şeklindeki varsayımımızı tersine çevirdiği için ironiktir. Milenyuma bakmanın daha ince

bir yolu, örneğin medyanın, anlama karşı kayıtsız kalan kitlelerce nasıl manipüle edildiğini ya da toplumsal bünyenin siyasal iktidara kontrol altında olduğu izlenimini nasıl kazandırdığını (halbuki istikrarsızlığa açık olan, iktidar ve kudretin bizatihi kendisidir) irdelemektir.

Baudrillard'ın argümanının özü budur. Bilim, teknoloji ya da siyasal iktidar gibi özne de, kendi nesnesini (örneğin doğayı, kitleleri ve bütün dünyayı) denetim altında tuttuğunu hayal edebilir. Birtakım tahakküm ve yabancılaşma modellerine yol açan bu senaryonun tersine çevrilmesi yine de mümkündür. *Nesne özneyle*, doğal fenomenler bilimle, kitleler medyayla, vb. oynuyor olabilir. Çağımızın nesnel ironisi zaten budur. Baudrillard buna bir örnek verir:

Bizimle oynayan bilimsel nesne sabitlemeye çalıştığımız en gelişkin prosedürler aracılığıyla kendisini bir nesne olarak sunmuyor, onu analiz etmeye yönelik nesnel iddialarımızla alay etmiyor mu? Bilim insanları bugün böyle bir şeyi itiraf etmek üzereler ve bu nesne ironisi, dünyanın esasesen radikal yanılsamaya dayalı olduğunu gösteriyor. Bu yanılsama, artık fiziksel (yani duyuları-

mızla ilgili) ya da metafiziksel (zihinsel veya felsefi) değil, Jarry'nin hayali çözümler "bilimi" için uygun gördüğü bir kavrama başvuracak olursak, patafizikseldir.[84]

Desise, ironi, yanılsama, inkar, tersine çevrilebilirlik, suret ve radikallik, sadece insani öznelliğimizin koşulları değil, dünyanın koşullarıdır. Teknolojiler, imgeler ve olaylardan oluşan modern dünyanın, aslında yabancılaşma, mülksüzleşme, irade kaybı ve başarısız bir macera olarak tarihten ibaret olduğunu savunan geleneksel bilgeliğin ötesinde düşünecek olursak, dünya yanılsamasının onu dönüştürmeye çalıştığımız tekniklerde âdeta "görünür kılındığı"nı saptayabiliriz. Bu, bizim milenyuma özgü ironimizdir. Görünürdeki hiper-gerçekliği, yüksek çözünürlükleri ve sözde zaferleriyle teknoloji, aslında belki de "neşne" tarafından bizatihi nesneyi saklı tutmak ve devamını sağlamak üzere bize karşı oynanan bir hile ve desise oyunudur. Nietzsche'nin peçesi misali teknoloji de, radikal yanılsamayı gizleyip sırrı sürdürmeye yarar: Dünya, denetimi elimizde tuttuğumuz hayallerine göre hareket etmemize bu oyun çerçevesinde izin

vermektedir. Milenyumun "sonunda" yatan yanıt bu olsa da, bunu keşfedip açığa kavuşturmamıza izin verilmez.

Birinci ile ikinci hipotez arasında, simülasyonun gerçekliği katlettiğine ilişkin "kusursuz cinayet" ile dünyanın teknolojinin peşinde gözden kayboluşunun nesnel ironisi arasında bir seçim yapmak durumundayız (birbirleriyle uzlaşmaz ama "doğru" olan iki bakış açısı). Baudrillard'ın milenyumla karşılaşması kapsamında, bu iki dünya versiyonu aynı anda ele alınmalıdır. "İkisinden birisini tercih etmemize yarayacak hiçbir şey yok."[85] Milenyumun felaketi belki de yüzyılımızın en büyük hilesidir.

Sonsöz

Milenyumla ilgili en son düşüncesi sorulunca, Baudrillard şöyle bir yanıt vermiştir: "İlave edeceğim yeni ya da özgün bir şey yok." Baudrillard suskunluğu seçerek bir yıl önceden sahneden çekilmiş, belki de yaklaşan felakete kendisinin de katıldığını gösteren bir kanıt bırakmak istememiştir. Bunlar kusursuz bir kaçışın kesin belirtileridir.

Notlar

1) Bu söyleşi *Icon Review* dergisinin Sonbahar 1996 tarihli nüshasında (s. 8) yer almıştır. Metnin hazırlığı sırasında tashih hatası yapılmış ve "... bu dünyada bir yerlerde" şeklinde sıkmıştır. En az bir kişide milenyumdan kaçıp kurtulma fikrinin düşünülemez olduğunu göstermektedir.
2) "... Bana hep öyle geliyor ki, olmadığım bir yerde kendimi iyi hissedeceğim. İşte bu terk etme sorusunu kendi içimde durmadan tartışıyorum... Sonunda ruhum patlıyor ve bana bilgece şöyle haykırıyor: 'Nerede olduğun önemli değil! "Nerede olduğun önemli değil! Bu dünyanın dışında bir yerde olsun yeter!'" Charles Baudelaire, "Bu Dünyanın Dışında Bir Yerde", Yirmi Nesir Şiir, çev. Michael Hamburger, Londra: Jonathan Cape, 1968, s. 56-57.
3) Jean Baudrillard, *Cool Memories II: 1987-1990*, çev. Chris Turner, Cambridge: Polity Press, 1996, s. 68.
4) "Patafizik" Alfred Jarry (1873-1907) tarafından geliştirilmiştir. Patafizik, evrensel değil tikel hakikatlerle ilgilenir ve hayali sonuçlar üretmek suretiyle tekil istisnalara hükmeden yasaları açıklamaya çalışır. Olaylar ile tarihin birbirinden ayrılıp odaktan kopartıldığını tarif etmek üzere Baudrillard'ın da kullandığı tipik bir örnek şöyledir: "Bir cismin odağa doğru düşmesinin yasasını dile getirip biçimlendirmekten ziyade, bir boşluğun dış çevreye (periferiye) doğru yükselişinin yasasını ortaya koymak ne kadar da yerinde olurdu." Bkz. der: Roger Shattuck ve Simon Watson Taylor, *Selected Works of Alfred Jarry*, New York: Grove Press, 1965; Charles Levin, *Jean Baudrillard: A Study in Cultural Metaphysics*, Hemel Hempstead: Prentice Hall Europe, 1996, s. 277-278.

5) Jean Baudrillard, *The Illusion of the End*, Cambridge: Polity Press, 1994, s. 110.
6) *A.g.e.*, s. 7.
7) *A.g.e.*, s. 8.
8) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996, s. 69.
9) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 1. Ayrıca bkz. Elias Canetti, *The Human Province*, çev. Joachim Neugroschel, Londra: André Deutsch, 1985, s. 69.
10) Canetti, *a.g.e.*, 1985, s. 67.
11) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 2.
12) *A.g.e.*, s. 4-5. Baudrillard bu fenomeni şu eserinde inceler: *In the Shadow of the Silent Majorities*, New York: Semiotext(e), 1983.
13) Matei Calinescu, *Five Faces of Modernity: Modernity, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Durham, NC: Duke University Press, 1987, s. 247.
14) Bkz. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Philosophy of Right*, çev. T.M. Knox, Londra: Oxford University Press, 1967.
15) Bkz. Herbert Marcuse, *One-Dimensional Man*, Londra: Ark, 1986; Daniel Bell, *The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, New York: Free Press, 1962.
16) Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Londra: Hamish Hamilton, 1992, s. xiii.
17) Jean Baudrillard, *Paroxysm: Interviews with Philippe Petit*, çev. Chris Turner, Londra ve New York: Verso, 1998, s. 8.
18) *A.g.e.*, s. 88.
19) Bkz. Jürgen Habermas, *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve Lectures*, çev. Frederick Lawrence, Cambridge: Polity Press, 1988.
20) Baudrillard'ın "postmodern" terimini daima şüp-

heyle karşıladığım belirtmekte yarar vardır. Baudrillard'a göre, bu kavram kendi konumu yerine irdelediği fenomeni tarif eder.

21) Bkz. Friedrich Nietzsche, *Unfashionable Observations*, çev. Richard Gray, Stanford, CT: Stanford University Press, 1995.
22) Bkz. Friedrich Nietzsche, *Human, All Too Human*, çev. H.J. Hollingdale, Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
23) Jean-François Lyotard ve Jean-Loup Thébaud, Just Gaming, çev. Wlad Godzich, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1985, s. 17.
24) Friedrich Nietzsche, "On Truth and Lies in a Nonmoral Sense", *Philosophy and Truth* içinde, çev. ve der. Daniel Breazeale, Sussex: Harvester Press, 1979, s. 84.
25) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 94.
26) Calinescu, *a.g.e.*, 1987, s. 186.
27) E.M. Cioran, *The Fall into Time*, 1964, akt: Calinescu, *a.g.e*, 1987, s. 149.
28) E.M. Cioran, *A Short History of Decay*, çev. Richard Howard, Oxford: Basil Blackwell, 1975 (ilk yayım tarihi 1949), s. 146.
29) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998, s. 41.
30) *A.g.e.*, s. 8.
31) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 32.
32) *A.g.e.*, s. 32.
33) *A.g.e.*, s. 116.
34) Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation*, çev. Sheila Faria Glaser, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994a, s. 13.
35) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 121.
36) *A.g.e.*, s. 21.

37) *A.g.e.*, s. 26.
38) *A.g.e.*, s. 79.
39) Bkz. Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, Londra ve New York: Ark, 1987; Noam Chomsky, *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, New York: Pantheon Books, 1988.
40) Arnold Gehlen, "Die Säkularisierung des Fortschritts" (1967), *Einblicke* içinde, Cilt VII, der. K.S. Rehberg, Frankfurt: Klostermann, 1978.
41) Gianni Vattimo, *The End of Modernity: Nihilism and Hermeneutics in Post-modern Culture*, çeviri ve sunuş yazısı, Jon R. Snyder, Cambridge: Polity Press, 1988, s. 7.
42) Gianni Vattimo, *La fine della modernità*, Milano: Garzanti, s. 189. Ayrıca bkz. Vattimo, a.g.e., 1988, s. liii.
43) Vattimo, *a.g.e.*, 1988, s. 29.
44) Charles Levin, *Jean Baudrillard: A Study in Cultural Metaphysics*, Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1996, s. 114.
45) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996, s. 36.
46) Jean Baudrillard, *The Perfect Crime*, çev. Chris Turner, Londra ve New York: Verso, 1996a, s. 40.
47) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 63.
48) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 28.
49) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 27.
50) Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, çev. Paul Patton, University of Sydney: Power Institute, 1995.
51) Bkz. Jean Baudrillard, In the Shadow of the Millennium (Or the Suspense of the Year 2000), çev. François Debrix, 1998b (İnternet yayını), http://www.ctheory.com/a61.html, 26 Eylül 1998. Aslı Jean Ba-

udrillard, *A l'Ombre du Millenaire ou le Suspens de l'An 2000*, Paris: Sens and Tonka, 1998.

52) Jean Baudrillard, "The End of the Millennium or The Countdown", *Theory, Culture and Society* içinde, Londra: Sage, No. 1, Şubat 1998c, s. 2.
53) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998b.
54) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998, s. 11.
55) *A.g.e.*, s. 14.
56) Jean Baudrillard, *Fragments: Cool Memories III*, 1991-95, çev. Emily Agar, Londra ve New York: Verso, 1997, s. 71.
57) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 66.
58) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996, s. 81.
59) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 134.
60) *A.g.e.*, s. 132.
61) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998c, s. 5.
62) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 40.
63) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996, s. 34.
64) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998, s. 49.
65) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 89-100.
66) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 125.
67) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996, s. 27.
68) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 145.
69) Baudrillard, *a.g.e.*, 1997, s. 74.
70) Baudrillard, *a.g.e.*, 1994, s. 105.
71) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 137.
72) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998, s. 59.
73) *A.g.e.*, s. 60.
74) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 135.
75) Bkz. Michel Foucault, *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*, Londra: Penguin, 1990.
76) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 139.
77) Christopher Norris, *The Truth About Postmodernism*, Oxford: Blackwell, 1993, s. 64. Ayrıca bkz. Alex

Callinicos, *Against Postmodernism: A Marxist Critique*, Cambridge: Polity Press, 1989; Douglas Kellner, *Jean Baudrillard: From Marxism to Postmodernism and Beyond*, der. Cambridge: Polity Press, 1989.

78) Zygmunt Bauman, "The Sweet Scent of Decomposition", Chris Rojek ve Bryan S. Turner, *Forget Baudrillard* içinde, Londra ve New York: Routledge, 1993, s. 43.
79) Der. Rojek ve Turner, *a.g.e.*, 1993, s. 110.
80) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 95.
81) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998, s. 69.
82) Baudrillard, *a.g.e.*, 1996a, s. 149.
83) Baudrillard, *a.g.e.*, 1997, s. 98.
84) Baudrillard, *a.g.e.*, 1998c, s. 8.
85) *A.g.e.*, s. 2.

SEÇME KAYNAKÇA

Jean Baudrillard, *The Illusion of the End*, Cambridge: Polity Press, 1994.

Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation*, çev. Sheila Faria Glaser, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994a.

Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, çev. Paul Patton, University of Sydney: Power Institute, 1995.

Jean Baudrillard, *Cool Memories II: 1987-1990*, çev. Chris Turner, Cambridge: Polity Press, 1996.

Jean Baudrillard, *The Perfect Crime*, çev. Chris Turner, Londra ve New York: Verso, 1996a.

Jean Baudrillard, *Fragments: Cool Memories III, 1991-95*, çev. Emily Agar, Londra ve New York: Verso, 1997.

Jean Baudrillard, *Paroxysm: Interviews with Philippe Petit*, çev. Chris Turner, London ve New York: Verso, 1998.

Jean Baudrillard, *In the Shadow of the Millennium (Or the Suspense of the Year 2000)*, çev. François Debrix, 1998b (internet yayını), http://www.ctheory.com/a61.html, 26 Eylül 1998.

Jean Baudrillard, "The End of the Millennium or The Countdown", *Theory, Culture and Society* içinde, Londra: Sage, No. 1, Şubat 1998c.

Baudrillard'ı ve onun milenyuma ilişkin görüşlerini okuyup anlamadaki zorluk, teknik olmaktan ziyade üslûpla ilgilidir, zira onun kullandığı tüm bilimsel ve felsefi kavramlar açıkça tanımlanabilir şeylerdir.

Örneğin *patafizik*, fizik veya mantığın alışıldık yasalarına genellikle aykırı olan birtakım hayali çözümler üreten bir bilimi anlatır. Baudrillard bu kavramı, kültür, teknoloji ve

toplumda egemen olan modelleri tersine çevirirken kullanır.

Aynı şekilde, en yeni astrofizik kuramlarının bulgularından yararlanarak, henüz görülmemiş olan, gözlemlenmesi mümkün olmayan ve anlam ile teknolojinin sınırlarında "var olan" radikal nitelikteki kuvvetler için kullanılan *tuhaf çekim merkezi ile kara madde* kavramlarına başvurur. Bu kavramlar evrenimizin merkezinden gelip en dış bölgelerindeki nesneleri dahi etkisi altına alan ve karşı konulması olanaksız yerçekimsel alanlara işaret etmektedir. Baudrillard bu kavramları, kültürel ve toplumsal bir anlamda, medya ile teknolojik sistemlerin hem genişlemesini hem de akılcı, ilerlemeci ve insani süreçlerin dışında kalan kuvvetlere teslim olmalarını anlatırken kullanır.

Metastas (hastalığın vücudun bir bölgesinden başka bir bölgeye sirayet etmesi), *paroksizm* (ani ve şiddetli bir eylem) veya *histeresis* (bir uyarandan sonra verilmesi gereken tepkinin gecikmesi) gibi tıbbi terimleri kullanarak da sırasıyla şu halleri tarif etmeye çalışır: Bir olayın medya da yayılmasının anındalığı; yirminci yüzyılın sonlarına doğru meydana

gelen sarsıcı toplumsal olaylar; tarihsel hayatları sona erdirildiği halde, birtakım olayların yayılmaya kesintisiz olarak devam etmesi.

Okuma zorluğunun asıl kaynağı ise Baudrillard'ın görece veciz, ironik ve genellikle aforistik olan üslûbudur. Bu durum bazen öne sürdüğü argümanları bulanıklaştırsa da, tahammül edip ana makaleleri okunacak olursa, birtakım "hamleler"in ya da stratejilerin var olduğu sonucu çıkarılabilecektir. Bunlardan en dikkat çekici olan, pozitif, uzlaşmacı ya da iddialı pozisyonlar öne sürmeyişidir. Çünkü bu tür pozisyonlar, milenyumcu kültürümüzün özlemini duyduğu değerlerin zorla birikişini kalıcılaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Baudrillard, bunun yerine elindeki milenyumcu nesnenin bir eleştirisini de reddiyesini de yapmayıp, bu nesnenin *çok daha yıkıcı bir versiyonunu geliştirmeyi*, şeklini uyarlayarak ve abartarak ortaya koymayı tercih eder.

Bu ana temaları aklımızda tutarsak, Baudrillard'ın milenyumunu nihayet özetleyebilecek bir konuma gelmiş oluruz: "2000" gerçekleşmeyecektir, çünkü tarihin bizatihi ken-

disi bir kurgudur. Tarih, sebep-sonuç ilişkileriyle birbirlerine bağlanmış olan *olayların*, kültürel özelliklere sahip ve kurgulanmış bir doğrusal versiyonudur; medya olayları bir anda ve her yöne doğru hızlandırıp *ivmelendirdiği* için, olayların tarihi (yani sadece "haberler"i değil) yaptığı uzay-zamanı terk etmelerine yol açar; ricat, kefaret, *geri dönüşüm, artıkların* yönetilmesi ve aklama biçimindeki toplumsal ve kültürel süreçler nedeniyle tarih, zaten tersine dönmektedir. Yirminci yüzyılın bütün savaşları bir kez daha ve geriye doğru yaşanmakta, bütün özgürlükler elimizden çekilip alınmaktadır.

Bununla beraber, milenyum bir son değildir. Zira "son", tarihin doğrusal versiyonunun ayrılmaz bir parçasıdır. Hatta son olmayacaktır, çünkü tekno-kültür bu sürecin kesintisiz biçimde devam etmesini sağlar. Yalnız bu devam edişin ne içeriği ne anlamı vardır. Söz konusu boşluk içinde, milenyumcu, teknolojik, dijital ve küresel kültür, insancıl, metafiziksel ve Aydmlanmacı değerleri fazlaca germiştir. Bu evrensel değerlere taban tabana zıt olan felaketler ve tekillikler ortaya fırlayarak, bu değerlerin tasarlanmış motifle-

rini çoğu kez tersine döndürmektedir. Ayrıca, viral, kanserli, metastatik biçimiyle tekno-kültürün bizatihi kendisi, bilgisayar *virüsleri* veya mali çöküşler gibi fenomenleri aşırı ve ölümcül biçimde yaygınlaştırıp, abartılı ve ironik biçimlere dönüştürmüştür. Tüm bu fenomenler, onları yaratmış olan akılcı ve ilerlemeci girişimlerin denetim istencini aşarak ötesine geçmiştir.

Sonuç olarak tam anlamıyla bütünleşmiş, müstehcen (aşırı açık), doymuş, simüle edilmiş, "gerçeklik"e dayalı bir *"nesnel"* yanılsamasının dünyayı teknolojik bakımdan egemenlik altına aldığı hipotezine inanmaya devam etsekde, egemenlik altındaki dünyanın (yani nesnenin) bize daha da *radikal* bir *yanılsama* sunuyor olması fikrine hazırlıklı olmalıyız: Teknoloji, böyle bir dünyanın sahneden sessizce çekilebilmek için başvurduğu bir *hiledir*. Fakat hangi hipotezin doğru olduğunu belirlemek de olanaksızdır. Bence Baudrillard'm milenyumu bir *kuantum* gibidir. İki alternatif durumun ikisi de aynı anda olur ve muhtemelen ikisi de geçerlidir. Nasıl ki gözlemlenmekte olan bir atomun kendi çevresinde dönme yönü, deney düzeneğini kuran

gözlemcinin bizzat varlığından etkileniyorsa, bizim milenyum hakkındaki görüşümüz de kurguyu etkilemekte ve şu ya da bu hipotezin (*gözden kaybolma* ya da *simülasyon*) doğru olduğuna karar vermemize yol açabilmektedir.

Teşekkürler

Jean Baudrillard, Duncan Heath, Cristina Mateo, Toby Clar, Fran Lloyd, Valerie Merlo ve John Dutton'a teşekkür ederim.

POSTMODERN HESAPLAŞMALAR

EVEREST

Milenyumdan psikanalize, kuantum kuramından kaçıklık kuramına kadar bir dizi temayı işleyen *Postmodern Hesaplaşmalar* serisi, her biri çağdaş düşüncenin keskin ucunda duran anahtar bir fikri ele alan ve yirmi birinci yüzyıl düşüncesinin temellerini atmış paradigmatik düşünür ve beyinlerin yaklaşımlarını anlaşılır bir dille ortaya koyan kitaplardan oluşmaktadır.

"Batı, kendi ölümünü hayal etmekten daima büyük bir heyecan duymuştur."
Baudrillard

ISBN 975-316-648-6

